

Col·lecció Quaderns de Treball sobre Desenvolupament

Octubre 09

Nº3

**AVALUAR PER APRENDRE:
reflexions sobre l'impacte
de projectes de cooperació productius
al Valle de Manduriacos-Ecuador**

AVALUAR PER APRENDRE: reflexions sobre l'impacte de projectes de cooperació productius al Valle de Manduriacos-Ecuador.

Xarxa de consum solidari

Federica Carraro (Coord.).
Joana Dominguez (XCS).
Ester Jimenez de Cisneros (ACCD).
D. Franco Chuquimarca (CTGV).

Editorial Atrapasueños

SODePAZ

Fotos: COPAE, minundo.org, SODEPAZ

Atrapasueños Editorial

www.atrapasuenos.org

tlf: 657 28 57 05

E-mail: atrapasuenos@gmail.com

Editorial SODEPAZ

C/ La Palma, 69, Bajo.

28015 Madrid, España.

Tel.: 91 522 80 91 y 616 404 444

Fax: 91 532 30 29

E-mail: sodepaz@sodepaz.org

www.sodepaz.es

Atribución 2.0

Usted es libre de:

copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra hacer obras derivadas

Bajo las condiciones siguientes:

Al reutilizar o distribuir la obra, tiene que dejar bien claro los términos de la licencia de esta obra.

Alguna de estas condiciones puede no aplicarse si se obtiene el permiso del titular de los derechos de autor

Los derechos derivados de usos legítimos u otras limitaciones no se ven afectados por lo anterior.

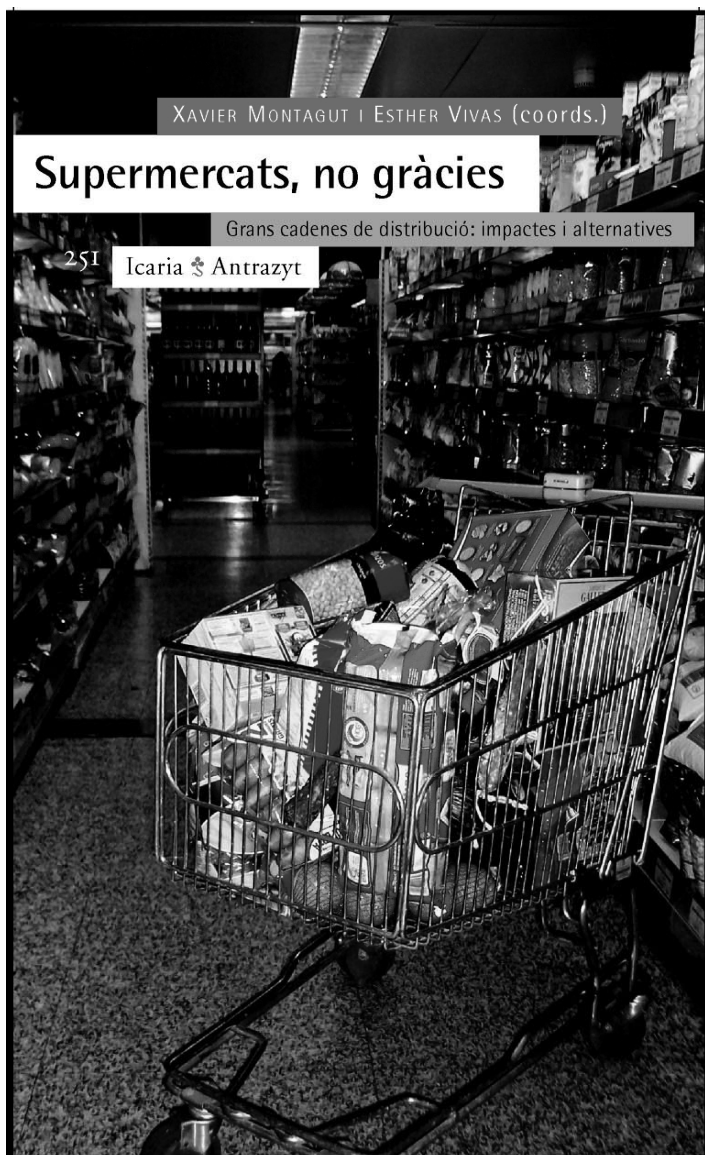
© los autores.

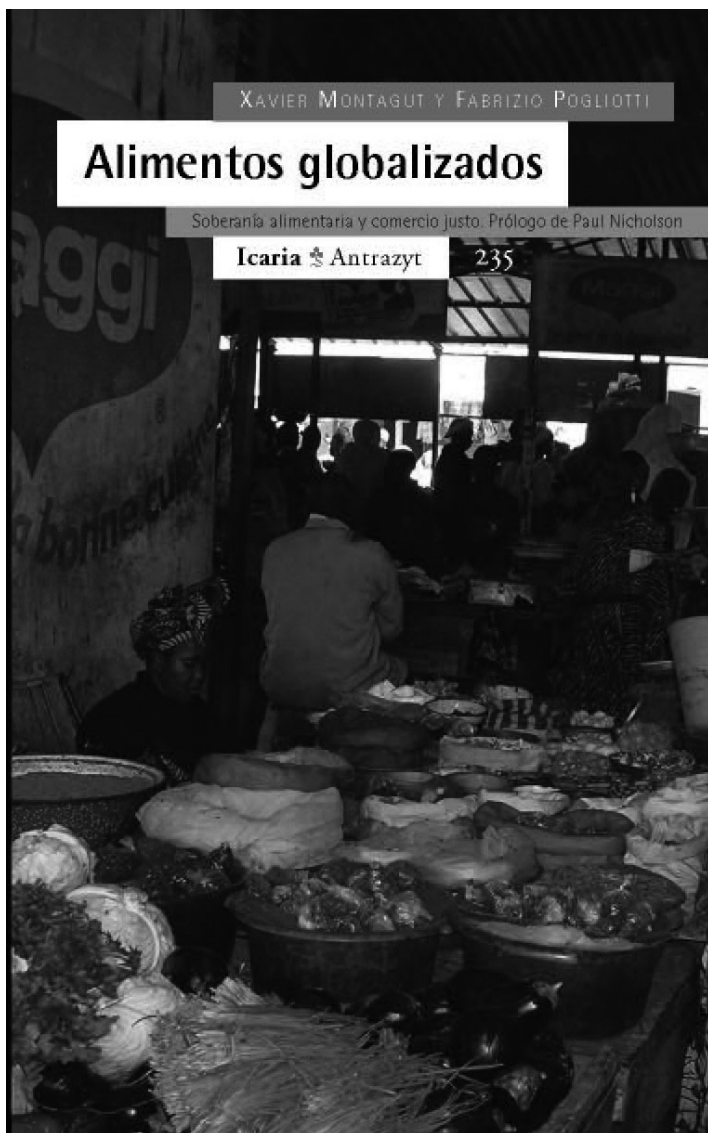
ISBN: en trámite

D.L:

Hecho en Andalucía

By Publidisa

Índex

Introducció.....

Presentació de l'estudi i de les entitats participants
Elements limitadors
Context objectiu del cantó Cotacachi
Context objectiu de la vall de Manduriacos
Context objectiu i subjectiu de les comunitats de la vall
Descripció de projectes productius a la vall

Metodologia.....

Característiques del procés metodològic
Tècnica grupal nominal (TGN)
Formes de treball
Dinàmiques emprades
Calendari realitzat

Objectius.....

Objectiu comú
Objectius individuals per entitats participants
Indicadors

Conclusions.....

Situació econòmica
Situació de lideratge
La capacitació/formació de la població de Manduriacos
La situació de la dona
El paper de la Corporación Talleres del Gran Valle
El paper de la Xarxa de Consum Solidari
El paper de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

Annexos.....

Bibliografia.....

Cap on va el comercç just?

Models i experiències

**Xavier Montagut
i Esther Vivas (coords.)**

Icaria ✱ Más Madera

Introducció

El present document recull tota la informació referent a l'estudi d'impacte de la cooperació internacional en un determinat període a la regió de Manduriacos, realitzat per l'organització no governamental catalana Xarxa de Consum Solidari (d'ara endavant XCS), l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (d'ara endavant ACCD) i l'organització no governamental equatoriana Corporación Talleres del Gran Valle (d'ara endavant Corporación o CTGV). Aquest estudi d'impacte forma part del conveni a tres anys subscrit el 22 de desembre del 2005 entre la XCS i l'ACCD.

La XCS va ser fundada l'any 1996 i treballa en l'àmbit del comerç just i el consum responsable amb una visió integral de tot el procés de producció, des de la fabricació fins a la comercialització dels productes.

L'ACCD és l'organisme de la Generalitat de Catalunya encarregat de gestionar les polítiques de cooperació al desenvolupament, construcció de pau i acció humanitària per contribuir a modificar les relacions nord-sud.

La CTGV sorgeix el 1998 per ajudar les comunitats que formen la vall de Manduriacos. Busca alternatives sostenibles a l'explotació minera aurífera -altament contaminant- i a la tala i desforestació dels seus boscos.

El punt de partida d'aquest estudi són les accions de desenvolupament que es materialitzen en cinc projectes productius que s'han anat realitzant des de l'any 2001 fins a l'any 2005 de forma ininterrompuda en col·laboració entre les organitzacions ja esmentades. L'última fase del mencionat conveni és la realització del susdit estudi d'impacte, previst per als anys 2006 i 2007.

Aquest estudi presenta els següents elements limitadors:

Pretén servir d'aprenentatge per a les persones membre de l'equip d'investigació, delegades per les seves respectives entitats.

No té caràcter sancionador.¹

Se cenneix a la zona geogràfica de la vall de Manduriacos, cantó Cotacachi, província d'Imbabura, Equador.

Té com a guia la documentació relativa als següents cinc projectes, tots productius, executats entre 2001 i 2005 per l'organització catalana XCS i l'organització equatoriana CTGV, amb el suport financer de l'ACCD:

Chontal Verde I: desenvolupament sostenible a la vall de Manduriacos. Primera fase (la denominació abreujada del qual és Chontal I).

Chontal Verde II: desenvolupament sostenible a la vall de Manduriacos. Segona fase (la denominació abreujada del qual és Chontal II).

Projecte d'enfortiment organitzatiu.

Microempresa solidària de fabricació de mantega de cacauet i altres derivats (la denominació abreujada del qual és Projecte Maní).

Projecte Río Manduriaco.

Compta amb una facilitadora, Federica Carraro, en totes les fases de l'estudi.

L'estudi es compondrà de les següents fases:

Fase de febrer a abril del 2006: formació de l'equip investigador compost pels tres organismes implicats: ACCD, XCS i CTGV, representats per Ester Jiménez de Cisneros, Joana Domínguez i el senyor Franco Chuquimarca.

¹ Acta de la segona reunió de l'equip investigador el 9 de febrer del 2006 a Barcelona.

Fase de març a juny del 2006: treball de gabinet de l'equip investigador a Barcelona (definició de les demandes dels tres organismes, definició dels objectius de l'estudi, definició de la metodologia i tècniques a emprar, definició dels i les implicades, recollida dels documents i materials de suport, i estudi i discussió dels materials disponibles).

Fase de setembre del 2006: treball de camp per a la recollida d'informació. Aplicació de les tècniques, discussió i posada en comú a l'Equador.

Fase de gener del 2007: treball de camp a Barcelona per a la recollida d'informació generada per persones implicades directament o indirectament en els projectes esmentats.

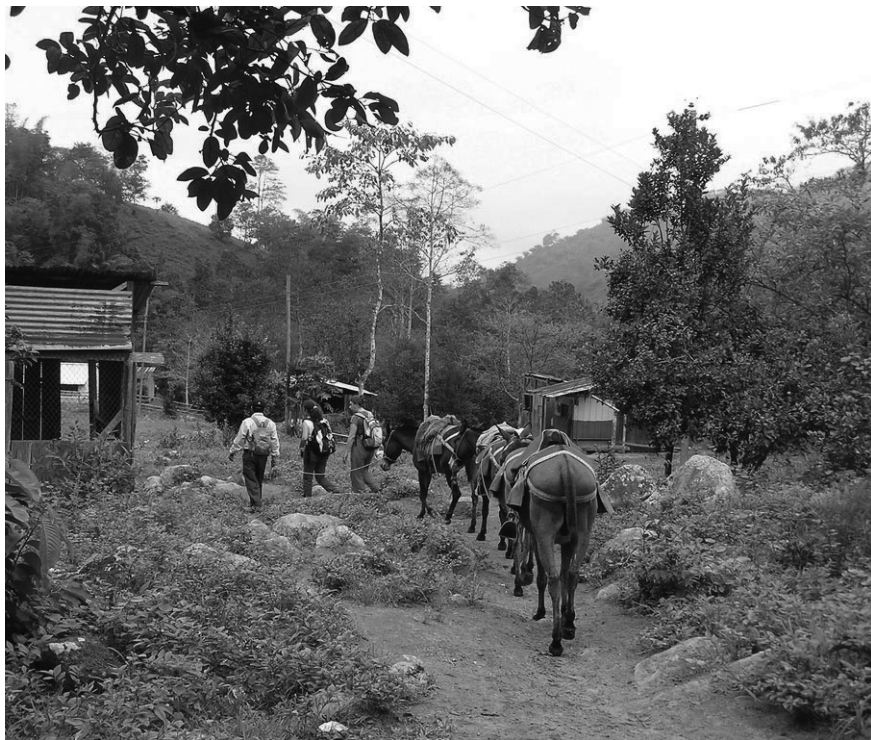
Fase de març a maig del 2007: treball de gabinet de l'equip investigador. Anàlisi de les informacions recopilades, discussió i posada en comú.

Fase de setembre del 2008: devolució de les conclusions preliminars a les organitzacions implicades a l'Equador.

Fase d'octubre a desembre del 2008: redacció de l'informe final, posada en comú amb el gabinet d'investigació i ajustos.

La localització geogràfica tan específica d'aquestes accions de desenvolupament i el posterior estudi d'impacte avaluador de les mateixes fan imprescindible la descripció de la zona de treball, ja que les característiques geogràfiques, socials i econòmiques condicionen la tasca cooperativa. A continuació, s'ofereix un context de treball, tant general, del cantó Cotacachi, com més concret, de la vall de Manduriacos i de les comunitats que la conformen.

En primer lloc, descrivim el cantó Cotacachi. Aquest cantó està ubicat al nord de la ciutat de Quito, capital de l'Equador, i a la província d'Imbabura. Representa el cantó més extens dels sis que conformen la província, amb una superfície de 1.809 quilòmetres quadrats aproximadament. Limita al nord amb el cantó Urcuqui, al sud amb el cantó Otavalo i la província de Pichincha, a l'est amb el cantó Antonio Ante i a l'oest amb la província d'Esmeraldas. La geografia del cantó és molt variada i trobem altituds que van des dels 4.939 fins als 200 metres sobre el nivell del mar. Les característiques topogràfiques i climàtiques del cantó permeten diferenciar clarament dues zones: l'andina i la subtropical. La zona

andina s'ubica a la falda oriental del volcà Cotacachi i està composta per les parròquies urbanes San Francisco i El Sagrario i les parròquies rurals Imantag i Quiroga. El seu clima oscil·la entre els 15 i els 20 graus centígrads. La zona subtropical, coneguda com a Intag, s'estén des de la serralada occidental dels Andes fins al límit amb les províncies d'Esmeraldas i Pichincha. Està formada per les parròquies d'Apuela, García Moreno, Peñaherrera, Cuellaje, Vacas Galindo i Plaza Gutiérrez. El seu clima oscil·la entre els 25 i els 30 graus centígrads.

La població del cantó, segons els resultats preliminars del IV cens de població i V d'habitatge realitzats l'any 2001 per l'Institut Nacional d'Estadística i Censos (INEC), és de 37.254 habitants (18.842 homes i 18.412 dones). La població de l'àrea urbana és de 7.361 habitants i la de l'àrea rural és de 29.893 habitants, pertanyents a les ètnies mestissa (35%), negra (5%) i indígena (60%). La població de la zona subtropical d'Intag arriba als 12.087 habitants (32,4%), mentre que la població de la zona andina i urbana és de 25.167 (67,6%). A la zona no delimitada "Recinto las Golondrinas", la població arriba als 4.050 habitants (2.124 homes i 1.926 dones). Quant a la distribució de la població per grups d'edat segons les projeccions del CEPAR-1997, el major percentatge correspon al grup de 15 a 49 anys (42,5%), mentre que els menors d'un any només representen el 3% del total de la població.

Les activitats econòmiques més importants i segons l'ordre establert són: producció agropecuària, manufacturera i artesanal, turística i comercial. Els serveis bàsics disponibles l'any 1997 comptaven amb la següent cobertura: aigua potable (50,28%); eliminació d'aigües servides per xarxa pública de clavegueram (23,54%); servei higiènic (23,82%); servei elèctric (39,21%); servei telefònic (6%) i recollida d'escombraries (18,39%). L'any 1998, l'augment de preus va produir una protesta social i pública generalitzada que el govern de Mahuad va intentar resoldre declarant, a començaments de l'any 2000, el dòlar nord-americà com a moneda nacional (fenomen econòmic, polític i social conegut com a dolarització). La resposta a això no va ser el cessament de les protestes, sinó que van continuar, es van produir aturades generals i el president del govern, Mahuad, va ser destituït per un cop militar (encara que el seu successor, Noboa, va continuar amb aquest procés de dolarització). Del 2000 al 2008 la crisi

social, econòmica i ambiental es va aguditzar a l'Equador, resultat de la corrupció política, l'aplicació del model econòmic neoliberal i, fonamentalment, la manca de planificació del desenvolupament nacional i l'absència de participació ciutadana. Malgrat que la conjuntura política ha canviat, aquesta crisi encara s'arrossega a tot el país. D'ella no s'escapa la província d'Imbabura ni el cantó Cotacachi. En aquest cantó, la crisi es veu reflectida en els sectors agrícola, pecuari, artesanal, manufacturer i turístic a causa de la manca d'assistència tècnica, capacitació, restriccions creditícies i de l'absència de polítiques clares de comercialització, així com de la feble organització poblacional en funció d'objectius comuns per aconseguir un desenvolupament cantonal.

Els problemes específics principals de Cotacachi són, entre d'altres: les limitacions en el procés productiu i de comercialització dels sectors agropecuaris, fonamentalment per als petits productors rurals; la manca de mercats per al sector artesanal; la contaminació dels rius i la desforestació dels boscos; l'escassetat de carreteres i la migració. S'hi suma la caducitat de l'organisme municipal,² fins ara dependent, poc dinàmic i amb limitada participació dins dels processos de desenvolupament. A més d'aquests, la manca d'una xarxa de comunicació eficaç i adequada, com ponts, entre els diferents pobles ètnics que coexisteixen al cantó (el poble mestís, l'indígena quítxua i l'afroequatorià) suposa un gran problema. De la mateixa manera s'evidencia l'aïllament comercial, social i cultural entre la zona andina i d'Intag (subtropical) i entre la zona urbana i la rural.

En segon lloc, presentem la radiografia de la vall de Manduriacos, que és l'àrea geogràfica específica on es desenvolupen tant els projectes productius com l'ulterior estudi d'impacte. Se situa a la parròquia García Moreno, a la part més occidental del cantó Cotacachi. Forma part de la reserva natural Cotacachi Cayapas i pertany a la bioregió del Chocó, un dels sistemes més rics i fràgils del planeta. Hi viuen al voltant de 2.700 persones repartides en 16 comunitats situades al llarg del riu Guayllabamba i altres rius

2 L'alcalde Auki Tituaña ocupa el càrrec al municipi de Cotacachi des de 1996 i representa el primer alcalde indígena de la història de l'Equador. Enmig d'una crisi financera local, va implantar un procés participatiu de consulta a la població de la comunitat en la gestió i govern de la mateixa.

que hi conflueixen. Aquestes comunitats són molt disperses, la qual cosa comporta una gran distància entre elles i grans dificultats d'accés.

El procés de colonització³ d'aquesta regió és un dels seus aspectes més característics. Un breu repàs per la història de la migració de la zona explica i contextualitza les relacions socials i les seves xarxes, així com la seva distribució social. Antigament, aquesta zona estava poblada per indígenes precolombins (els *Caras*, que fins i tot tenien la seva pròpia llengua, el cara) i estava molt poblada (mostra d'això són els cementiris preincaics). La conquesta del Perú per part dels inques, que van arrasar amb tot i van arribar fins a Colòmbia, va suposar la barreja de cultures. Mentre s'estava estructurant una nova organització, es va produir la conquesta espanyola i, amb aquesta, el fracàs de les organitzacions que s'hi intentaven implantar. Aquesta nova etapa de conquestes va portar a la zona gent de la serra i de la costa, i aquesta regió va ser el punt de trobada.

Cap als anys 50, van començar a arribar a la zona famílies de treballadors del cautxú per conformar els pobles de San José de Magdalena, San Roque, Río Verde, Paraíso, Magdalena Alto i Corazón. Eren famílies camperoles que es dedicaven a l'artesanía del cautxú. La modernitat va arribar amb el petroli i, conseqüentment, va aparèixer el plàstic, la qual cosa va provocar l'extinció del cautxú i la conseqüent fallida d'aquells que el treballaven. Aquest fet va canviar el transcurs de la història d'aquesta regió.

L'any 65, va produir-se una allau de colonitzadors, amb l'arribada diària d'entre tres i quatre famílies. Això esdevingué la rutina posterior al cautxú. La zona va ser un nou centre de colonització durant tota la dècada dels 60 i el lloc d'unió de dues cultures colonitzadores de la serra. El greu problema dels sistemes d'organització zonal va ser degut a això. Cal destacar que gairebé no hi van venir indígenes en aquesta època, la seva aparició va arribar més tard en forma de mà d'obra. Els antics pobladors tenien una mitjana de 15 hectàrees de propietats de gran extensió

3 La informació referent a la història i al procés de colonització d'aquesta zona ha estat extreta de l'entrevista amb el doctor Héctor Rivera (habitant de la vall de Manduriacos i formador per a la CTGV).

que passaven de mà en mà. Aquests colons buscaven grans quantitats de terra i aquest era un dels seus principals objectius. Amb la incorporació a poc a poc d'una xarxa d'infraestructures van arribar els més potentats, que van començar a comprar, van fer créixer les propietats i les van destinar al monocultiu. No obstant això, va haver-hi persones que van vendre per comprar terrenys més petits i d'altres que tenien com a propòsit muntar el seu propi negoci (no eren agricultors i no els interessava tenir terra).

Els pobladors més recents que no tenen finques són jornalers que treballen per a un altre en feines manuals a canvi d'un salari, preparant el terra per sembrar o netejant *potreros* (l'herba que no val). Això es feia dues vegades cada any fins que s'establia bé la pastura. Esdevé el treball més buscat perquè demana molta mà d'obra.

Tot el procés de colonització i migració de la zona i el greu problema dels sistemes d'organització zonal a causa de la unió de dues cultures colonitzadores de la serra han donat com a resultat una amalgama de població afroequatoriana, indígena-amazònica, indígena-andina, mestissa i criolla. A més, són comunitats de recent creació, per la qual cosa no tenen una cultura comuna.

A causa de la seva situació geogràfica i de la poca atenció rebuda per part de les autoritats, s'ha mantingut bastant aïllada de la resta del país i amb un dèficit important en els serveis bàsics. Un dels primers colons que va arribar a aquesta vall en els anys seixanta va ser José Yanouch, conegut com a Gringo Pepe, un dels terratinents més importants de la zona i que fins a l'actualitat exerceix gran part del poder polític i econòmic. Aquest permet als habitants de les comunitats establir-se a les seves terres i bona part treballen per a ell (conreen terres en règim partidari o bé li venen la seva mà d'obra). Aquest fet crea una consciència que denominarem de "patró-peó".

La zona ha viscut durant molt temps d'esquena a la província a la qual pertany a causa de les males comunicacions viàries existents. Quan la CTGV va començar la seva activitat, només dues comunitats estaven electrificades i solament hi havia un telèfon públic. També pel que fa a l'atenció sanitària i educativa hi ha moltes deficiències, de manera que totes aquestes mancances juntes han provocat un augment de l'emigració, sobretot per part

dels joves, la qual cosa es tradueix en un envelliment de la població agrícola i un augment de famílies monoparentals (les dones es dediquen principalment a feines domèstiques i realitzen certes activitats agropecuàries. Els homes són agricultors propietaris de les finques o bé jornalers de les hisendes).

Malgrat la importància ecològica de la zona, es porten a terme activitats amb un fort impacte ambiental (extracció d'or i tala de boscos). L'extracció minera comporta beneficis econòmics per a la zona, llocs de treball i una millora de les infraestructures viàries, però també provoca greus danys ambientals i socials. A més, a la zona hi ha un petit jaciment d'or explotat per l'empresa canadenca Ascendant Cooper (la concessió per desenvolupar la seva activitat es va executar sense consultar les comunitats afectades, en contra del que s'establia a l'article 88 de la Constitució de l'Equador). L'explotació que du a terme no respecta els plans de desenvolupament elaborats de manera participativa i es contradiu amb la posició adoptada per la societat civil organitzada i les autoritats d'Intag i Cotacachi a favor d'un desenvolupament sostenible i solidari. Això ha provocat un conflicte social central a la zona que ha polaritzat totalment la població dins de les pròpies comunitats entorn del suport o rebuig a l'activitat minera, excepte en la comunitat de Corazón, lloc on s'ha arribat al consens de recolzar l'esmentada activitat.⁴

En tercer i últim lloc, es presenten dades de context de les comunitats que conformen la vall de Manduriacos per aprofundir i fer ressaltar les peculiaritats de les àrees on es van desenvolupar aquestes accions de desenvolupament. A més, com recull la informació que segueix, es mostra el context de les mencionades comunitats des del punt de vista dels participants de la tècnica grupal nominal (T.G.N.) i dels actors de la zona (a través de les dades extretes de les seves afirmacions i de les entrevistes realitzades) per tal d'exposar un context més subjectiu. Les comunitats objecte d'estudi han estat: San José de Magdalena, San Roque, Río Verde, Paraíso, Magdalena Alto i Corazón.

4 L'octubre del 2007, l'empresa explotadora minera canadenca va perdre la concessió i es va retirar de la zona després d'una forta pressió social tant dels habitants com de l'alcaldia.

Val la pena fer una distinció entre la situació respecte a la cooperació que es desenvolupa en aquestes comunitats, que queden dividides de la següent manera: les quatre comunitats consultades de San Roque, Paraíso, Río Verde i Magdalena Alto, que presenten projectes productius que no estan en funcionament en el moment en què es realitza l'estudi; la comunitat de San José de Magdalena, on hi ha dos projectes productius funcionant (Casa de l'Agricultor i taller de lufa), i la comunitat de Corazón, en la qual no hi ha cap projecte productiu de la CTGV, però on està instal·lada l'empresa minera. Els contextos són diferents en els tres casos.

San José de Magdalena: en aquesta comunitat l'activitat econòmica resideix, entre d'altres, en el funcionament de dos tallers productius (lufa i Casa de l'Agricultor) i en un centre educatiu que suposa una font important de llocs de treball (lliurament de productes per alimentar els nens i treballs de manteniment). Hi ha una clara consciència de millora en l'àmbit econòmic gràcies als tallers. Una gran part de la comunitat treballa en i per a la Corporación o lliurant gra, encara que voldrien que hi hagués més capacitat de contractació. Pel que fa a les infraestructures, la comunitat té una accessibilitat deficient: encara que sí que s'hi pot arribar amb cotxe, en moltes ocasions es donen circumstàncies (mal estat del pont, desprendiments, etc.) que hi impedeixen la circulació. A més, compta amb aigua entubada i no té sistema de clavegueram, però sí una xarxa elèctrica. Està dotada d'una escola i de l'habitatge permanent del professor/a i, per tant, l'educació primària està garantida (té un projecte educatiu en marxa, la Casa de la Infantesa). Els seus habitants valoren molt l'educació dels infants. Finalment, quant a la sanitat, no disposen d'un metge, per la qual cosa han de desplaçar-se per rebre atenció sanitària a altres comunitats que sí que en tenen. El cost que suposa el transport i la compra de medicaments és difícil d'assumir pels membres de la comunitat.

San Roque: aquesta comunitat està dispersa i no té un centre poblat. Se situa a prop de la comunitat de Chontal. La seva font econòmica és l'agricultura, encara que els agricultors reben pocs diners pels seus productes. Existeix una fàbrica d'alcohol de canya⁵ que no genera feina perquè no funciona. La població diposita les seves expectatives laborals en la Corporación com a font

5 Projecte cofinançat per la Xarxa de Consum Solidari.

d'ocupació. Quant a les infraestructures amb què està dotada, cal assenyalar que la xarxa de carreteres, per la qual s'hi pot accedir amb cotxe, no està asfaltada i esdevé inaccessible en època de pluges, la qual cosa impedeix el comerç amb l'exterior dels seus productes. Compta amb una església, una escola i l'habitatge permanent de la mestra que garanteix l'educació primària. Per a una educació superior disposa d'un col·legi a distància a Chontal. L'aigua a què la població té accés és entubada i no hi ha sistema de clavegueram. Igual que les altres comunitats, compta amb un sistema de xarxa elèctrica. Finalment, els problemes de salut derivats de l'explotació minera preocupen els seus habitants perquè no disposen d'atenció mèdica en la pròpia comunitat. Per ser atesos, han de desplaçar-se i fer-se càrrec de les despeses de transport i medicaments, que són molt difícils d'assumir.

Río Verde: aquesta comunitat està ubicada aproximadament a 15 minuts amb cotxe de San José Magdalena. L'agricultura és la base de la seva economia, encara que quasi no genera ocupació i s'exclou d'aquesta activitat les dones. Les infraestructures de les quals disposa tampoc ajuden la seva economia, ja que la carretera es troba en males condicions i provoca que no es pugui plantejar una bona xarxa de comerç cap a l'exterior dels productes que produeixen. La reobertura del pont d'accés a la comunitat permet la venda ambulant de forma regular setmanalment. No obstant això, la carretera està sense asfaltar. Compta amb una casa comunal, una església i quatre botigues de comestibles. Ha estat electrificada recentment i no té aigua potable, sinó entubada. Tampoc no existeix un sistema de clavegueram. Quant a l'educació i a la sanitat, la situació d'aquesta comunitat no difereix de la de les anteriors. Disposa del servei d'un professor/a permanent que es dedica a l'ensenyament primari i, per a una educació superior, cal traslladar-se a Corazón. Passa el mateix amb l'atenció mèdica: els seus habitants han de desplaçar-se a la comunitat de Corazón, a hora i mitja a peu, ja que no compten amb un metge. La manca de diners per comprar medicaments és una queixa comuna de la població.

Paraíso: la comunitat es troba a 15 minuts de Chontal. La seva economia es basa en les activitats agropecuàries, encara que no és una font que generi molta ocupació, per la qual cosa existeix un èxode de mà d'obra per treballar a la mina. La confiança dels treballadors està posada en el funcionament de la fàbrica per

poder vendre els seus productes a bon preu i amb seguretat en el lliurament. Pel que fa a l'accessibilitat a la comunitat, les infraestructures han millorat ja que ara es pot arribar fins al centre amb cotxe. A més, compta amb una escola i l'habitatge de la professora de manera permanent, cosa que assegura l'educació primària a tots els nens. L'aigua que consumeix la població és aigua entubada i no hi ha clavegueram. Es compta amb una xarxa elèctrica. Finalment, el servei mèdic és inexistent a la comunitat. Els habitants han de desplaçar-se fins a una altra per ser atesos. També és molt difícil per a ells fer-se càrrec de les despeses dels medicaments i del transport.

Magdalena Alto: és la comunitat més apartada de la via transitable amb vehicles. Es troba a 90 minuts a peu de la carretera que va de Chontal a San José de Magdalena. Econòmicament es caracteritza per una acusada manca d'ocupació. Els seus habitants dipositen les seves expectatives laborals en la fàbrica de llet⁶ i en el turisme (ja que es troben en el camí cap a una reserva natural) per obtenir millors recursos econòmics. Compta amb una fàbrica de porcs que llença els residus al riu, la qual cosa provoca una gran consciència de risc encara que no una de tractament de residus. Referent a les seves infraestructures, compta amb una xarxa elèctrica. A diferència de les altres comunitats, no té aigua potable ni entubada, sinó que es recull directament del riu i no es canalitza ni es neteja de residus. Pel que fa a l'educació, es troba en la mateixa situació que altres comunitats: sí que té un professor/a permanent que ofereix un servei educatiu, però per a una educació superior cal desplaçar-se a una altra comunitat. En matèria de sanitat, és la comunitat que més difícil té l'accés a un metge ja que, a més de no comptar-ne amb un de propi, és la que està més allunyada d'una via transitable. Els seus habitants han de traslladar-se a peu fins a un camí transitable i des d'allà agafar un transport fins a l'hospital. La població també té problemes per assumir les despeses de transport i medicaments.

Corazón: aquesta comunitat es caracteritza per comptar amb la presència de l'empresa d'explotació minera. La seva economia es basa en la producció i explotació minera i, conseqüentment, hi ha més feina i més poder adquisitiu. Això ha fet que els seus

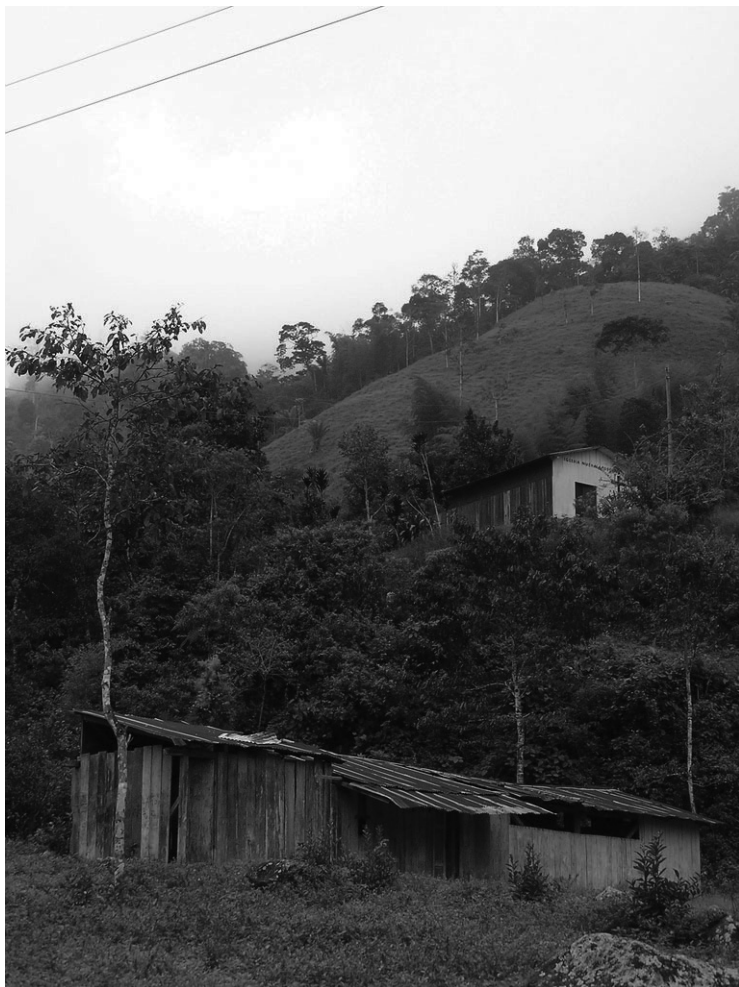
6 Projecte cofinançat per la Xarxa de Consum Solidari.

habitants tinguin accés a una major varietat de productes (varietat nutricional). La part negativa d'aquesta activitat minera és la manca d'ocupació laboral de les dones, ja que no tenen accés als llocs de treball que aquesta proporciona. Les seves infraestructures han millorat amb l'arribada de l'empresa minera. Exemple d'això és que les carreteres són ara vies transitables i hi ha xarxa elèctrica. No obstant això, l'aigua a la qual la població té accés és entubada i no es compta amb un sistema de clavegueram. Les millores més valorades pels seus habitants han estat en els àmbits d'educació i sanitat. D'una banda, és l'única comunitat que compta amb educació primària i secundària. D'altra banda, té un metge permanent pagat per l'empresa minera, així com brigades mèdiques. Gràcies a la tasca del doctor s'ha aconseguit una major planificació familiar.

Una vegada contextualitzada la zona on s'han dut a terme les accions de desenvolupament que suposen la guia del present estudi d'impacte, té cabuda la presentació i la descripció dels projectes que marquen l'avaluació i la revisió de la cooperació internacional a la vall de Manduriacos. Anteriorment, s'han anomenat els projectes productius, sense esmentar ni especificar les característiques de cadascun. És important ressaltar que compten amb tres denominadors comuns: l'ACCD és l'entitat que cosubvenciona els projectes; la XCS és l'organització coexecutora subvencionada per l'entitat anterior i la CTGV és la que executa els projectes a la zona de treball. A continuació, apareix la descripció de cadascun d'ells per a la posterior postulació de conclusions de l'impacte de la cooperació a l'esmentada regió equatoriana.⁷

7 A més d'aquests cinc projectes finançats per l'ACCD, a la zona hi havia en funcionament altres projectes coexecutats per la XCS però subvencionats per altres entitats com la Diputació de Barcelona (nom del projecte: "Projecte Pacari". Creació i consolidació de grups de dones entorn de l'elaboració d'artesanies de comerç just a la vall de Manduriacos, Equador) o sol·licitades per altres organitzacions com Sodepaz (nom del projecte: Suport als processos de desenvolupament sostenible i autogestionari a la vall de Manduriacos, Equador)

Títol del projecte:	Microempresa solidària de fabricació de mantega de cacauet i altres derivats (Projecte Maní)
Ubicació:	Vall de Manduriacos, cantó Cotacachi, província d'Imbabura, Equador
Entitat subvencionadora:	Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament
Organització coexecutora:	Xarxa de Consum Solidari
Contrapart local:	Corporación Talleres del Gran Valle
Període d'execució:	De l'1 de gener del 2001 al 31 de desembre del 2001
Subvenció (€):	24.040
Propòsit:	Contribuir al desenvolupament integral de la zona de la vall de Manduriacos i possibilitar que els joves d'aquesta vall puguin romandre a les seves comunitats desenvolupant activitats productives que no suposin la degradació del medi ambient. Aquestes activitats consisteixen en el cultiu biològic del cacauet i la seva posterior comercialització a través de canals de comerç just nacionals i internacionals.

Títol del projecte:	Projecte Río Manduriacos
Ubicació:	Vall de Manduriacos, cantó Cotacachi, província d'Imbabura, Equador
Entitat subvencionadora:	Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament
Organització coexecutora:	Xarxa de Consum Solidari
Contrapart local:	Corporación Talleres del Gran Valle
Període d'execució:	De l'1 de gener del 2001 al 31 de desembre del 2001
Subvenció (€):	24.040
Propòsit:	Contribuir al desenvolupament integral a la vall de Manduriacos i evitar així l'èxode dels joves a la capital i la degradació de boscos tropicals. A més, crear una estructura de comercialització integral que optimitzi els resultats de les microempreses solidàries i de les activitats dels camperols amb tècniques agrícoles i artesanals viables econòmicament, socialment i ecològicament (basades en un mecanisme autònom de distribució dels productes del taller de lufa, el taller de cacauet i el centre d'emmagatzematge i distribució de productes agrícoles biològics).

Títol del projecte:	Chontal Verde: desenvolupament sostenible a la vall de Manduriacos. Primera fase (Chontal Verde I)
Ubicació:	Vall de Manduriacos, cantó Cotacachi, província d'Imbabura, Equador
Entitat subvencionadora:	Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament
Organització coexecutora:	Xarxa de Consum Solidari
Contrapart local:	Corporación Talleres del Gran Valle
Període d'execució:	Entre el 20 de gener del 2003 i el 19 d'abril del 2004 (concessió de pròrroga de tres mesos)
Subvenció (€):	47.000
Propòsit:	Compta amb la col·laboració de l'organització Educació sense Fronteres i Dona, comerç just i consum responsable. Contribuir al desenvolupament respectuós amb el medi ambient i amb criteris de comerç just a la vall de Manduriacos. A més, possibilitar unes bones pràctiques de desenvolupament sostenible mitjançant l'educació ambiental i les pràctiques productives respectant el medi ambient i el comerç just, així com fomentar la participació de la dona en la política productiva de la vall i del cantó. Els resultats són: enfortiment de la indústria de transformació local, enfortiment de la producció domèstica, donar sortida a la producció agropecuària de la zona, i consolidació de la consciència mediambiental mitjançant l'enfortiment de l'organització local i la seva participació en l'Assemblea Cantonal i la formació de nens i nenes (de 6 a 12 anys) en temes mediambientals.

Títol del projecte:	Chontal Verde: desenvolupament sostenible a la vall de Manduriacos. Segona fase (Chontal Verde II)
Ubicació:	Vall de Manduriacos, cantó Cotacachi, província d'Imbabura, Equador
Entitat subvencionadora:	Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament
Organització coexecutora:	Xarxa de Consum Solidari
Contrapart local:	Corporación Talleres del Gran Valle
Període d'execució:	Entre el 10 de febrer del 2004 i el 31 d'agost del 2005 (concessió de pròrroga de sis mesos)

Subvenció (€):	60.000
Propòsit:	Compta amb la col·laboració de les entitats catalanes Acció Ecologista i Dona, comerç just i consum responsable. Consolidar i ampliar els processos productius cooperativistes sostenibles a la vall de Manduriacos. Els resultats són: establiment i posada<A[posada posta]> en funcionament de dues indústries artesanals cooperatives (fàbrica de pinsos i conservera de peix) i dotze familiars (piscifactories); millora de la consciència mediambiental de la població i adequació dels mitjans de comunicació i transport terrestre a les necessitats de producció i comercialització de la zona.
Títol del projecte:	Projecte d'enfortiment organitzatiu
Ubicació:	Vall de Manduriacos, cantó Cotacachi, província d'Imbabura, Equador
Entitat subvencionadora:	Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament
Organització coexecutora:	Xarxa de Consum Solidari i Acció Ecologista
Contrapart local:	Corporación Talleres del Gran Valle
Període d'execució:	Entre març del 2005 i març del 2006
Subvenció (€):	110.000
Propòsit:	Consolidar les activitats productives de la CTGV mitjançant l'ampliació i l'establiment d'equipaments i d'infraestructures, la formació tècnica i administrativa del personal, i la sensibilització i l'educació ambiental i de gènere.

Metodologia

El següent apartat pretén detallar el procés metodològic que s'ha dut a terme en la realització de l'estudi d'impacte. En aquest punt, es fa necessari assenyalar i ressaltar, ja que condiciona tota la feina feta, que l'objectiu principal d'aquest estudi és el de servir d'aprenentatge a les persones membre de l'equip d'investigació delegades per les seves respectives entitats. Per tant, no té caràcter sancionador.

Per aquest motiu, el procés metodològic es proposava, discutia i consensuava en cada etapa entre les representants de l'ACCD i la XCS i la facilitadora.

Es pot destacar també la participació puntual de l'organització no governamental equatoriana i local CTGV. Aquesta col·laboració s'havia plantejat i previst com a més estreta i continuada. En el moment de desenvolupar-se la feina no sempre va ser possible. No obstant això, la seva participació ha estat un element clau per a l'organització del treball de camp a la zona objecte d'estudi, ja que ha permès establir el calendari adequat, les convocatòries oportunes i el mètode de recollida de dades. A més, els aspectes logístics van anar de forma integral al seu càrrec.

La base metodològica de tot el treball realitzat ha estat la recollida d'informació i dades i la seva posterior anàlisi, posada en comú i estudi. Per a la recollida d'informació i dades es van emprar dinàmiques com la tècnica grupal nominal (TGN - dinàmica de discussió grupal):⁸ entrevistes, qüestionaris, formularis i debats.

- Partint d'això, el procés s'ha dividit en quatre formes de treball:
- Treball de gabinet
- Treball de discussió ampliada

⁸ Veure annex 1.

- Treball de camp
- Treball individual

Treball de gabinet: aquest procés va durar aproximadament un mes. Es va formar el gabinet investigador integrat per Ester Jiménez de Cisneros com a representant de l'ACCD, Joana Domínguez com a representant de la XCS i Federica Carraro com a facilitadora. La incorporació del representant de la Corporación Talleres del Gran Valle es va retardar fins al mes de setembre, tot i que estava prevista per al mes d'abril. Finalment, el representant de l'organització local va ser el senyor Franco Chuquimarca. Aquest gabinet és el que proposava, decidia i consensuava durant tot el procés metodològic i tota la feina realitzada.

Treball de discussió ampliada: s'entén per aquest terme les tres sessions amb la tècnica grup de discussió que es van realitzar per detectar l'opinió de representants de les entitats participants en l'estudi d'impacte (la XCS, l'ACCD i la CTGV). Totes aquestes sessions van ser gravades.

-Primera discussió ampliada: el juny del 2006 a Barcelona. Va ser una dinàmica prèvia amb les dues entitats que participaven en l'estudi per detectar la seva opinió respecte als possibles resultats que ha produït la cooperació a la zona d'estudi, la vall de Manduriacos (Intag, Equador). El grup es va compondre de persones vinculades a la XCS i la participació de la persona de l'equip investigador delegada per l'ACCD. És important destacar que, encara que s'havia insistit que els participants tinguessin diferents graus de vinculació amb la XCS (per exemple, viatgers i viatgeres dels grups de turisme responsable, col·laboradors en les capacitacions fetes, etc.), el grup va ser finalment més homogeni i van ser tot persones implicades en algun moment en els diferents projectes objecte d'estudi i personal de la XCS.

-Segona discussió ampliada: el maig del 2007 a Barcelona. En aquest cas, els participants van ser cinc membres de la XCS, tres de l'ACCD i la facilitadora.

-Tercera discussió ampliada: el setembre de 2008 a l'Equador. Aquesta última sessió es va caracteritzar per la participació en ple del Consell d'Administració (CDA) de la CTGV. A més dels seus

membres, es va comptar amb la presència de Joana Domínguez i Federica Carraro. Es van presentar, per mitjà d'aplicacions informàtiques, les conclusions preliminars i es va desenvolupar un debat posterior.

Treball de camp: es va realitzar a la zona equatoriana objecte d'estudi, la vall de Manduriacos. Concretament, la recollida de dades a través de les dinàmiques de TGN es va desenvolupar a San José de Magdalena per les següents raons: ser la seu central de la CTGV, allotjar la majoria dels projectes productius en marxa, i ser el lloc de procedència de la majoria de les persones ocupades en els tallers. Es van fer entrevistes a Denis Laporta (exgerent de la CTGV), al doctor Rivera (habitant de Manduriacos i formador per a la CTGV) i al senyor Franco (president de la CTGV). A més, es van realitzar altres dues dinàmiques (una amb la Gerència Col·lectiva de la CTGV i una altra amb el CDA de la CTGV).

També es volia conèixer el punt de vista i la percepció de la cooperació internacional a la zona d'altres organitzacions locals. Per a això, es van dur a terme set entrevistes en profunditat gravades amb l'organització equatoriana de comercialització CAMARI; tres organitzacions membres del Consorcio Toisán d'Intag, organització local que fomenta el consum de la producció pròpia (Asociación Agroartesanal de Caficultores Río Intag (AACRI), Defensa y Conservación Ecológica de Intag (DECOIN) i la Coordinadora de Mujeres de Intag), i l'associació Reserva de los Cedros d'El Paraíso (amb el seu representant José Decoux). L'opinió dels propis habitants de la zona va ser de vital importància en aquest estudi. Per això, també l'equip es va desplaçar a altres comunitats i va emprar dinàmiques de TGN per recollir les seves opinions de primera mà.

De la mateixa manera, el gabinet investigador ha participat en un esdeveniment i dues reunions locals de rellevància per a l'estudi d'impacte: la inauguració del Centre de Provisió i oficines del Consorcio Toisán a Apuela, una reunió de coordinació de les organitzacions membres del Consorcio Toisán a Apuela, i una altra de pressupost participatiu del municipi de Cotacachi a San José de Magdalena amb l'assistència de representants de les diferents comunitats de la vall de Manduriacos.

Durant tot el procés que va comportar el treball de camp, l'equip investigador es va allotjar a San José de Magdalena, a les cabanes Hormiga Verde, centre de turisme propietat de la Corporación Talleres del Gran Valle. No obstant això, l'equip va haver de desplaçar-se per la regió ja que es van realitzar vuit dinàmiques de TGN en les sis comunitats prèviament definides: Río Verde (a 20 minuts amb cotxe de San José de Magdalena); San José de Magdalena (punt de partida i base per desenvolupar tot el treball de camp); Corazón (a 40 minuts amb automòbil); San Roque (a 30 minuts amb cotxe); Magdalena Alto (amb mula a 3 hores i caminant 1 hora) i Paraíso (amb tot terreny a 45 minuts de San José de Magdalena).

Treball individual: aquesta part del procés metodològic ha estat fonamentalment la sistematització de les dades recollides durant el treball de camp a l'Equador i ha consistit en la transcripció de les entrevistes, classificació i tabulació de les dades.

A continuació, es mostren les dinàmiques emprades en cada cas. És a dir, en cada part del procés i en cada tipus de treball que es va dur a terme. En primer lloc, s'especifica la TGN en les sessions de les discussions ampliades que va versar sobre una sola pregunta:

- Des de la teva perspectiva, quins efectes creus que ha tingut o quins efectes té el treball de cooperació de la XCS a la zona de Manduriacos?

En segon lloc i després de diversos debats (en aquesta ocasió amb la participació de l'organització local CTGV a través del seu president, de visita a Barcelona durant la primera setmana de setembre del 2006), es consensua que la TGN aplicada per a la recollida de les opinions dels habitants de les comunitats que havien tingut, directament o indirectament, algun contacte amb la CTGV sigui una versió simplificada. La dinàmica que va quedar va ser una fórmula reduïda pel que fa al temps i ponderació de les opinions donades. Es va eliminar, per tant, la segona ronda de preguntes dirigida a la recerca del consens, encara que es van ampliar les preguntes a quatre, presentades una darrere de l'altra:

- Quines millores hi ha hagut en els últims 4 anys en la seva vida i en la seva comunitat?

- Quins problemes hi ha hagut en els últims 4 anys en la seva vida i en la seva comunitat?
- Quin paper ha jugat la CTGV en tot això?
- Quines millores li agradarien d'ara endavant per a la seva comunitat?

En aquest cas, el fet que s'emprés l'escriptura no va resultar ser un obstacle, ja que la majoria de persones estava capacitada per llegir i escriure (excepte en el cas d'una senyora gran de la comunitat de Río Verde, a la qual es va ajudar). El que cadascú escrivia, era llegit en plenari per ell mateix.

S'ha d'assenyalar que aquest pas va crear un desajustament en un sol cas, que va ser durant la reunió amb la comunitat de San Roque, ja que les persones que van participar en aquesta comunitat, en alguna ocasió repetien verbalment, encara que no ho tinguessin per escrit, allò que l'anterior havia afirmat.

Per dur a terme aquesta dinàmica, van participar persones a les quals prèviament s'havia fet arribar una carta d'invitació a través de la presidència de la seva comunitat i, si es donava el cas, d'un membre del CDA de la CTGV. La mitjana d'assistència en cadascun dels grups va ser d'unes vuit persones, amb una representació igual entre homes i dones. Es pot destacar el cas de San José de Magdalena, lloc on es va triar un grup de la comunitat compost només per dones. Es van fer sis TGN per cadascuna de les sis comunitats que entraven a l'estudi d'impacte. Les respostes a aquestes preguntes es van reagrupar per categories i es van dividir en negatives i positives, segons la pròpia experiència i vivència de la població de la zona.

En tercer lloc, les entrevistes estructurades van ser la tècnica de recollida de dades dirigida a personalitats destacades de la zona de Manduriacos: Denis Laporta, José Decoux, doctor Rivera, senyor Franco, representants de les organitzacions membre del Consorcio Toisán (AACRI, DECOIN i Coordinadora de Mujeres de Intag) a Apuela i CAMARI, comercialitzadora solidària de Quito, testimonis d'excel·lència del recorregut de la CTGV des dels seus inicis.

Enquesta tipus per a membres del Consorcio Toisán (es poden gravar o bé apuntar les respostes en una llibreta citant el número de la pregunta):

Organització, nom:	
Comunitat, nom:	
Nom de la persona:	
Rol/paper/funció en l'organització:	
Home/dona:	
Edat aproximada:	
Quan es va decidir constituir aquest consorci del qual la seva organització és membre? Quina és la seva finalitat principal?	
Coneix vostè la Corporación Talleres del Gran Valle? Des de quan?	
Ha realitzat alguna activitat conjunta en aquests últims anys? Si sí, de quin tipus?	
Ha participat en alguna sessió de formació per a la CTGV? Si sí, de quin tipus?	
Recorda el perfil de les persones que van rebre la formació?	
Recorda si li han sol·licitat algun assessorament posterior a la formació feta<A[donada impartida]>?	
Creu que la formació que vostè va impartir o en la qual va col·laborar era la que es necessitava en aquell moment?	
Creu que hi ha alguna mancança en la formació del personal de la Corporación?	
Creu que s'hauria de plantejar algun curs addicional? En quines temàtiques?	
Quin tipus de participació té la CTGV en les activitats de mobilització d'Intag?	
Creu que la tensió creada a la zona per la qüestió minera ha repercutit d'alguna manera en la seva organització? I en particular en la CTGV?	
Com descriuria la situació actual a Intag? I des del punt de vista social i econòmic?	
I en particular a la vall de Manduriacos?	
Quins són els principals problemes en aquest moment de la seva entitat?	
Quines són les propostes per al futur de l'entitat?	

La seva organització té suport d'entitats externes en les seves activitats? Sí/no. Si és sí, passar a la pregunta 16	
Quin tipus d'entitats?	
Quin tipus de col·laboració?	
La seva organització té relació amb ONG estrangeres de cooperació internacional?	
Podria valorar en aquests anys el tipus d'aportació que la cooperació internacional ha ofert?	
En particular, podria descriure el paper que ha jugat la Xarxa fins ara?	
Com valora la presència de viatgers i/o de cooperants que la Xarxa envia?	

A més, es van realitzar dues dinàmiques TGN, en aquesta ocasió completes, on la fase de ponderació de les opinions va ser efectuada una per a la Gerència Col·lectiva de la Corporación i una altra per al CDA. Les preguntes que es van emprar van ser les següents:

- Per a la Gerència Col·lectiva:
 1. Quines mancances o dificultats troba, segons la seva opinió, en el funcionament intern de la Corporación?
 2. Quines mancances o dificultats troba, segons la seva opinió, en el funcionament extern de la Corporación?
- Per al Consell d'Administració (CDA):
 1. Millores en la Corporación en els últims 4 anys.
 2. Problemes en els últims 4 anys.
 3. Paper de la XCS i relació.
 4. Persones que han estat i són clau.

Finalment, es presenta el calendari que s'ha seguit en l'elaboració de l'estudi d'impacte i es mostren les dates clau en el seu desenvolupament. El període de realització del treball d'investigació va des del mes de febrer del 2006 (data d'inici formal) fins a data d'avui (mes de febrer del 2009).

L'equip s'ha organitzat en diverses trobades presencials a la ciutat de Barcelona:

- Febrer del 2006 (tres reunions i tres dies).
- Maig del 2006 (dues reunions i dos dies).

És necessari destacar d'aquest primer període que, entre febrer i maig del 2006, es va produir un canvi de la representant de l'ACCD, que va passar a ser Ester Jiménez de Cisneros, i un ajornament, des d'abril fins a setembre, de la incorporació al treball de gabinet de l'organització local CTGV.

- Juny (dues reunions i dos dies). En aquesta data es realitza la primera dinàmica de TGN a Barcelona amb persones de la XCS i de l'ACCD.⁹
- Setembre del 2006 (cinc reunions i cinc dies). En aquesta setmana, s'uneix a l'equip el president de la CTGV, convidat des de l'Equador.
- Setembre del 2006. Des del dia 21 fins al dia 30 es realitza a Manduriacos (Cotacachi, Equador) el treball de camp, l'organització del qual es defineix a Barcelona unes setmanes abans amb la participació de l'equip investigador en la seva totalitat (ACCD, XCS, CTGV i la facilitadora).
- Gener del 2007 (dues reunions i dos dies).
- Març del 2007 (dues reunions i dos dies).
- Maig del 2007 (dues reunions i dos dies). En aquesta data es realitza el primer grup de discussió format per persones de la XCS i l'ACCD amb les conclusions preliminars.
- Setembre del 2008. Devolució de les conclusions preliminars a les organitzacions implicades a l'Equador.
- Desembre del 2008. Redacció de l'informe final. Posada en comú amb el gabinet d'investigació i ajustaments.

⁹ Tal com es va acordar, els mesos de juliol, agost i desembre del 2006 es van declarar inhàbils per a aquesta feina.

Objectius

Els objectius¹⁰ que es detallen a continuació, pels quals es va emprendre l'esmentat estudi, han de ser dividits en dos grans grups. En primer lloc, l'objectiu comú a totes les parts que han intervingut en la seva realització; i, en segon lloc, els objectius de cada entitat membre. És important fer aquesta diferenciació entre objectiu comú i objectius individuals, ja que les observacions i conclusions a les quals s'arribarà variaran tant en el camp d'aplicació com en els indicadors emprats per a la investigació realitzada a la vall de Manduriacos.

Aquest estudi d'impacte es planteja com la forma de revisar i avaluar els resultats de la intervenció de la cooperació internacional a la zona objecte d'estudi. Per tant, aquesta motivació comuna als participants suposa la base i el punt de partida de la investigació. Una vegada que l'objectiu principal està definit, cada entitat aporta les seves pròpies necessitats d'aprenentatge en determinats àmbits de la cooperació internacional i es configuren, d'aquesta manera, una sèrie d'objectius més específics.

L'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD)

Aquesta entitat va plantejar els seus propis objectius amb la realització d'aquesta investigació:

- Les ONG catalanes compleixen un paper de "transferència" cap a la contrapart de coneixement i valors, i no només de meres intermediàries financeres?
- Els projectes han estat transformadors per a la comunitat quant a la seva capacitat, formació, implicació i participació social?
- Els projectes són sostenibles en el temps?

10 Acta de la primera reunió de l'equip investigador el 8 de febrer del 2006 a Barcelona.

La Xarxa de Consum Solidari també va aportar els seus propis objectius:

- Quin és el grau d'empoderament dels projectes per part de la comunitat, desglossat per sexes?
- Quin grau de sostenibilitat tenen els projectes? En acabar-se el suport financer, què passarà?
- Quin paper té la XCS, més enllà del suport financer?
- Ha millorat i en què ha millorat la qualitat de vida de la comunitat?
- Com i qui pren les decisions en el Consell d'Administració, en la comunitat i en l'Assemblea Cantonal, desglossat per sexes?

Corporación Talleres del Gran Valle L'organització local també va mostrar les seves motivacions per emprendre aquest estudi d'impacte:

- Quines millores d'ingressos econòmics ha generat la Corporación entre la població?
- Com ha canviat el lideratge/poder/nivell d'educació?
- En què ha afectat el conflicte miner en l'impacte de l'organització?

Per donar resposta a aquestes preguntes, s'ha recorregut a l'anàlisi, per a la posterior avaluació, d'una sèrie d'indicadors que són el patró que guia la investigació de l'estudi d'impacte. En una de les primeres reunions es van proposar, en una llarga pluja d'idees, molts indicadors per tractar d'avaluar els resultats de la cooperació internacional. Tanmateix, per agilitar el treball, per a una major comprensió del que estava passant a la zona objecte d'estudi i per a una millor reflexió final, es va optar per reduir el nombre d'indicadors i emprar només aquells que fossin capaços de donar resposta a tots els objectius proposats. Per tant, els elements que es van escollir van ser els següents:

Situació econòmica: pretén analitzar si la zona es pot declarar en situació de viabilitat econòmica o no. És important analitzar l'impacte de la cooperació internacional en matèria econòmica, ja que representa el principi de millores en altres aspectes.

Situació de lideratge: en aquest cas, intenta donar resposta a si existeix un poder local capaç de dirigir i governar la regió en benefici de tots el que configuren l'indret, no només d'uns quants (normalment dels que tenen els recursos econòmics).

La capacitat/formació de la població de Manduriacos: aquest indicador mostra el grau de productivitat dels habitants de la zona en l'àmbit laboral. En aquest cas, la recerca d'una bona formació i capacitat de la població per desenvolupar aquelles feines que ofereix la zona per a així generar més ocupació, poder adquisitiu i riquesa a la regió.

La situació de les dones: les dones acostumen a quedar relegades a un paper secundari quant a la situació laboral. Aquest indicador descriu la seva situació abans, durant i després de la realització de projectes de cooperació internacional a la zona.

El paper de la Corporación Talleres del Gran Valle a la zona: aquest indicador vol avaluar i valorar les actuacions de la Corporación a la vall de Manduriacos. D'aquesta forma, es poden canviar les pautes que comporten la seva línia d'actuació per trobar un benefici major per a la regió.

El paper de la Xarxa de Consum Solidari a la regió: com a agent de la cooperació internacional, resulta de vital importància analitzar específicament com actua a la zona aquesta organització. Aquesta anàlisi suposa una reorganització i reestructuració de la forma de cooperar de l'entitat per aconseguir assolir els objectius proposats i predeterminats abans d'emprendre qualsevol acció de desenvolupament.

El paper de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament: aquest últim indicador torna a assenyalar l'impacte de la cooperació internacional. Tanmateix, així com en el cas anterior es tracta de l'actuació d'una organització no governamental, en aquest cas l'avaluació es fa a una entitat governamental.

L'aplicació d'aquests indicadors ha configurat les conclusions a les quals s'ha arribat en aquest estudi d'impacte, sent el punt de partida els objectius predeterminats. Per això, cadascun d'aquests indicadors correspon a una de les categories dels resultats que es presenten com les conclusions finals de la investigació. Dins de cada categoria, com es va anunciar en la metodologia, s'ha fet una distinció entre aquells resultats de l'impacte de la cooperació internacional que es consideren positius i beneficiosos (per haver complert objectius i per representar una millora real i palpable a la vall de Manduriacos) i els que es consideren negatius (no han assolit els objectius i no han contribuït a la millora de la zona).

Conclusions

S'inclou a l'annex 2 la presentació que es va utilitzar per exposar les conclusions preliminars en la CTGV el setembre del 2008.

En aquest últim apartat, es mostren les conclusions a les quals s'ha arribat una vegada analitzats els resultats de les dinàmiques dutes a terme.

L'absència de dades per a la línia base fa que ens hàgim basat en les percepcions de la població consultada. L'agrupació de les respostes a les preguntes que es van plantejar com a objectius de l'estudi d'impacte segueix l'ordre dels indicadors que s'han exposat anteriorment.

Situació econòmica. Aquest indicador ens revela que l'economia de la vall de Manduriacos ha experimentat un gran canvi amb la realització de molts projectes per part de la CTGV, finançats per l'ACCD i amb el suport de la XCS i la cooperació internacional en general. Entre tots els paràmetres econòmics sembla que els més valorats per la població, conseqüència d'aquestes accions de desenvolupament, són la generació d'ocupació i el corresponent mensual (el salari), en especial en aquelles comunitats on s'ha instal·lat una fàbrica o taller o s'han allotjat turistes. Són exemple d'això el taller de lufa i la cabana per a turistes a San José de Magdalena, la fàbrica de til·làpia a Río Verde, la fàbrica de licors a San Roque i el turisme i la fàbrica de formatges a Magdalena Alto. A més, de forma més específica, el sector de població que més s'ha vist beneficiat per la creació de noves ocupacions ha estat el de les dones. Abans, aquestes rarament rebien remuneració. De les dinàmiques realitzades en el taller amb dones a San José de Magdalena, podem destacar una frase que resumeix el canvi que han experimentat en aquest aspecte: "Abans, les dones no contribuïen a l'economia familiar. Únicament algunes venien fundes, o rentaven roba i cobraven menys. En canvi, ara estan guanyant un espai a la llar a nivell econòmic".¹¹ De fet, en aquesta comunitat és on el canvi ha estat més evident, ja que es troba el taller de lufa, el que més dones empra.

11 Citació extreta de les dinàmiques amb dones a San José de Magdalena

La creació d'ocupació i la incorporació laboral de la dona han contribuït al fet que els ingressos familiars hagin canviat. Ara també les dones porten diners a casa i hi ha més feina per a tothom. Aquests ingressos extra permeten: d'una banda, a curt termini, comprar algunes coses per a la llar (com un televisor, un vídeo, etc.), fer alguna reforma a la casa i millorar una mica el nivell de vida (que no necessàriament la qualitat de vida). De l'altra, a mig i llarg termini, millorar l'educació dels fills i, sobretot, evitar l'emigració (especialment en el cas dels joves).

No només són apreciables les millores i canvis en els factors econòmics de l'ocupació i el salari. Existeixen altres millores percebudes per la població que contribueixen a l'increment dels seus ingressos, més o menys directament i a curt termini. Aquestes millores són:

Formació.

- Tècnica sobre agricultura i piscicultura per millorar la productivitat i la qualitat. Es pot esmentar aquí que l'agricultura que es promou és ecològica, si bé rarament es percep aquest valor afegit entre els camperols.
- Empresarial (de gestió, autoestima i/o lideratge, gestió de crèdits, etc.).
- Comunicacions, especialment ponts i carreteres, cosa que facilita l'entrada i sortida de persones i de productes.
- Compra de la collita per part de la CTGV a un preu superior a l'habitual a través de la Casa de l'Agricultor (encara que, com veurem, el preu i el termini de pagament és variable i la compra no està sempre garantida).
- Préstecs i crèdits a un preu (tipus d'interès) raonable.
- Lliurament de llavors als agricultors.

Un altre aspecte econòmic que es pot mencionar aquí és el fons solidari creat a partir d'un percentatge dels ingressos procedents de les vendes. En general, els fons i els crèdits estan gestionats

pel CDA de la CTGV. Per això, al principi, aquest també el va gestionar aquest òrgan i s'havia de destinar a finançar: obres i construccions (ponts, carreteres, electrificació, etc.); temes de salut (vehicle com a ambulància, servei comunitari) i alimentació. Si bé, després es va convertir en cofinançament i es va destinar durant un temps també a emergències particulars en matèria de salut, encara que l'any 2005 es va abandonar aquest últim ús. Les raons van ser diverses: tenia un cost massa alt, algunes persones van fer un mal ús del vehicle i aquest no sempre estava disponible, de manera que va haver-hi gent que es va sentir exclosa. Es va decidir, doncs, posar-lo al servei de la població a canvi d'hores de feina, però no tothom va estar-hi d'acord. La població, en general, no s'adonava que tot suposa una despesa a l'hora de fer que arribi el servei sanitari a tothom: el transport de persones necessita un conductor, combustible, llantes, oli, manteniment, etc. Aquest fons funcionava d'acord a la producció dels projectes. El fons es va tancar fa més d'un any perquè ja no hi havia d'on treure'n.¹² De forma consensuada, es creu que una de les causes de la mala gestió del fons solidari va ser l'ocupació que se'n va fer per a la salut, ja que la gent se n'aprofitava i l'utilitzava per a qualsevol cosa, encara que no ho reconeixia.

D'acord amb les millores principals percebudes, l'aspecte que més preocupa la població és la inestabilitat en el funcionament de les fàbriques (en les quals el salari es considera baix i de vegades hi ha retards en el cobrament) i en la compra de la producció (que a més es paga tard i sovint a un preu inferior al cost de producció). Tot això significa feina discontinua en el temps i irregularitat en els ingressos. D'aquesta manera, la implicació en la CTGV no es percep com una alternativa sòlida a la mineria, encara que sembla que s'ha creat una dependència considerable respecte d'aquesta organització per ser generadora d'ocupació i intermediària en el lliurament de gra.

Un fet important que ha esdevingut recentment és que ja hi ha consciència que cal consolidar les fites aconseguides. A banda que els projectes no puguin arribar a realitzar-se o a complir els objectius, un altre problema que s'ha detectat respecte a aquests és la seva desigual distribució (i, especialment, de les noves fonts

12 Informació extreta de l'entrevista amb el senyor Franco

d'ocupació, ja siguin directes, ja siguin indirectes) entre comunitats i famílies. Com es va exposar en les dinàmiques: "La fàbrica no compra a totes les famílies".¹³ Això és en part inevitable, perquè no arriba per a tothom; tanmateix, porta a qüestionar l'equitat dels criteris per seleccionar les comunitats i els beneficiaris directes. En aquest punt torna a aparèixer la frustració de la població en la qüestió de les expectatives creades. El mecanisme pel qual aquestes es creen i, posteriorment, es frustren és el següent: les expectatives es generen tant pel subjecte que té necessitats com per la CTGV, que es presenta com la solució als problemes globals comunitaris (és la pròpia CTGV la que es mostra més o menys de forma conscient com l'alternativa a les adversitats). En el moment real de dificultat és quan les solucions no apareixen perquè surten a la llum, de manera recognoscible, les limitacions i parcialitats de l'organització que posaria fi als problemes.

Un altre punt a tenir en compte de la CTGV és el de les condicions laborals que ofereix: salari, tipus de contractació, estabilitat laboral, etc. De forma resumida, podem afirmar que els salaris no sempre són els mateixos, encara que sí que han experimentat un creixement al llarg d'aquests anys, i que hi ha diferències entre uns i altres, cosa que provoca, en ocasions, conflictes dins de la mateixa organització. Respecte al tipus de contractació, hi ha gent que porta treballant sis anys, però ara com ara ningú no té contracte (ni temporal ni fix). Només l'any passat es van fer els contractes per inscriure tothom en l'IES, encara que es va detectar més tard que els beneficis de l'IES, a la pràctica, no serveixen a Manduriacos perquè no hi ha dispensaris. A més, no es pot negar que la feina és inestable i és molt dependent de la quantitat de comanda que hi hagi, sigui de la producció per al mercat local, sigui per a l'internacional.

Finalment, mereixen un apartat diferent les condicions laborals dels membres del CDA, que també presenten inconvenients i dificultats econòmiques. Per a això, hem pres les declaracions del senyor Franco com a exemple de les dificultats que suposa compaginar les seves responsabilitats: d'una banda la representació (li paguen per cada dia d'aquesta), i de l'altra el manteniment de la seva família (ha de treballar a la seva finca, contribuir a

13 Citació textual extreta de les dinàmiques realitzades a la població de la vall.

les tasques comunitàries i altres funcions addicionals). Ell mateix reflecteix aquesta situació en les seves paraules: "Sóc el tresorer d'El Chontal i porto el programa de festes, els comptes (ingressos i sortides), etc. A més, fa 15 dies em van elegir president per a la construcció d'un escamot policial per al control de tota la zona. He d'anar a la sessió de pares de família, a una *minga* dels pares de la comunitat".¹⁴ Per aquest motiu, de vegades ha de pagar un company perquè el reemplaci o bé pagar una multa com a penalització per la seva absència en una *minga*. Afegeix: "Estic posant diners meus per a la CTGV. Abans ens donaven 4 dòlars per sessió (que ja era poc), però això es va acabar. Ara és solidari (voluntari). Només ens paguen quan hi ha sessions extra, d'urgència". D'aquestes paraules es desprèn que, fins i tot sent el president, no se sent del tot part de la CTGV.

Situació de lideratge. Aquest indicador pretén analitzar la capacitat de gestió, organització i línies estratègiques d'actuació en el govern de la zona per part de la CTGV. Els òrgans de presa de decisions són: CDA i Gerència Col·lectiva. L'òrgan que té major pes per la seva durada en el temps -la seva essència no ha estat mai modificada encara que sí la seva composició- és el CDA.¹⁵ Aquest òrgan és molt feble perquè, entre altres raons, està format per

14 Citació textual extreta de l'entrevista al senyor Franco.

15 Estructura de la Corporación:

Personal adscrit a serveis centrals:

- extensionista-agrònom contractat permanent
- comptadora fixa
- assessora comptable (una vegada al mes)
- responsable de comunicacions externes fixa
- coordinador general
- responsable del camió fix
- personal administratiu

Membres del Consell d'Administració:

- representant cada comunitat (2-3 persones per comunitat)
- els socis de la Casa de l'Agricultor són automàticament socis de la Corporación
- els treballadors són socis de la Corporación
- els agricultors de lufa són socis
- els que usen microcrèdits són socis

persones en “representació” de les comunitats amb poca capacitat d’incidència real en aquestes. Malgrat que s’han fet diferents capacitacions en matèria de lideratge, les repercussions que han tingut no han suposat grans beneficis per a la pròpia organització, ja que molts dels que se’n van beneficiar ja no formen part del Consell o han sortit de la zona.

La manca de lideratge que caracteritza la zona pot ser fruit de, tal com indica José Decoux, l’estructura tradicional coneguda com a “peó-patró”, que col·loca en una posició de dependència i subordinació una de les parts. A més, no es descarta que aquesta absència de capacitat de lideratge estigui estretament relacionada amb l’aïllament que s’ha tingut respecte a altres organitzacions del cantó fins fa poc. Com tampoc no s’exclou que les diferents lluites que s’han dut a terme a la zona (lluita per les escriptures de propietat de les terres, lluita contra la mineria, etc.) suposin un factor que potenciï aquesta capacitat, ja que van sorgir líders puntuals per a moments puntuals.

Un dels principals problemes que existeixen pel que fa al lideratge és que s’entén aquest terme com una forma de direcció, una guia. Partint d’aquesta concepció, es dona una coincidència entre ser líder i ser cap i no es posa en pràctica el fet que les organitzacions polítiques tenen la seva raó de ser en la mobilització social. A Manduriacos, la CTGV és concebuda fonamentalment com una “ocupadora”. Per tant, no emprèn una mobilització, sinó que administra i gestiona. Es confon el fet que no hi hagi líders amb el fet que no hi hagi persones capacitades per dirigir l’organització. Aquest error en termes s’estén fins i tot al nom de l’òrgan suposadament més alt en la jerarquia de la CTGV, el CDA, que no està preparat per administrar.

En aquest punt, es fa necessari buscar resposta a la pregunta de *Com es fa un líder?* El líder a Manduriacos és aquell que pot oferir alguna cosa (coneixements, treball, oportunitats, diners, terres, finques, etc.) o bé perquè la té, o bé perquè pot aconseguir-la. Aquest líder transmet confiança de dues formes possibles: perquè mostra el que té o convenç que ho pot tenir. Qui té coneixements es converteix en un “amo” del lloc. D’aquí la valoració tan positiva de la formació i de les capacitacions.

La capacició/formació de la població de Manduriacos. En totes les comunitats on es va realitzar la dinàmica, així com en el CDA, aquelles persones que s'havien beneficiat d'haver rebut una formació valoraven de forma molt positiva aquest fet capacidador, sent aquest aspecte de formació/capacitació un dels pocs en els quals hi havia consens en la valoració donada (positiva i bona): ja fossin capacitacions tècniques (aprendre computació) o capacitacions de conservació mediambiental; ja fossin capacitacions que impliquen una millora personal, com és el cas de les capacitacions en autoestima. Per això, és generalitzat entre els habitants el desig que aquesta formació es continuï produint. Alhora, la formació suposa una base fonamental perquè els fills surtin de la situació de pobresa (Casa de la Infantesa, escola a distància, casa per a la professora, bona professora, etc.). La formació de la població contribueix a la socialització de la zona i a l'acostament d'unes comunitats a les altres i d'unes organitzacions locals a les altres.

No obstant això, no totes les capacitacions han tingut el mateix grau d'acollida i d'utilitat posterior segons les característiques de la zona. Si ens detenim a analitzar l'aportació de cadascuna, trobem dades significatives i rellevants per al present estudi. D'una banda, les capacitacions que han resultat ser més útils per a la població -que al seu torn són les que han requerit un assessorament tècnic posterior- han estat aquelles relacionades amb l'activitat agropecuària que es realitza a la regió (cultiu i cria de tilàpia), ja que estan vinculades a les activitats productives locals i es topen amb problemes quotidians. Creiem que va ser encertat el fet que aquestes capacitacions agropecuàries fossin impartides per organitzacions o particulars de la zona ja que en facilita el seguiment posterior. A més, tenint en compte l'opinió tant dels beneficiaris/es com dels capacitadors/es, aquestes formacions han estat adequades en termes temporals (en el moment en què es van desenvolupar) i en termes participatius (qui hi va participar: adults i joves, dones i homes). Dins del grup de formacions útils, mereixen especial atenció la capacició en gestió i la capacició mediambiental. En la primera, considerem que la utilitat es troba en el fet que les persones que es van formar apliquen els coneixements adquirits en tasques de gestió de les organitzacions de la regió (com en els tallers de la CTGV). Tanmateix, tant els propis beneficiaris com les persones que s'hi relacionen a través de l'activitat comercial (Camari, AACRI, etc.) consideren que l'acompanyament posterior no ha estat suficient i

insisteixen en una major capacitat. Referent a les capacitacions mediambientals, a més de crear una consciència, han servit per enfortir els vincles entre organitzacions mediambientals d'Intag i de Cotacachi com a cantó.

D'altra banda, hi ha altres capacitacions, com és el cas de la de computació, en les quals realment els participants es limiten a fer el curs ja que, majoritàriament, no tornen a usar els coneixements adquirits perquè ni tenen ordinadors al seu abast, ni els esmentats coneixements tenen res a veure amb la seva activitat quotidiana. És important ressaltar, en contrast amb el primer grup d'activitats de formació, que en aquest tipus de capacitacions no se sol·licita ni es menciona la necessitat d'assessorament posterior. Malgrat això, a la població li encanten els cursos de capacitat, potser per tenir un cert component de socialització i d'augmentar l'autoestima (ser com els de la capital o com els que vénen de fora perquè coneixen el món de la computació).

Sens dubte, es pot destacar que es percep que continuen sent insuficients les capacitacions ofertes, malgrat representar el 17% dels fons distribuïts. Segons la nostra opinió, la diversitat i disparitat dels projectes productius plantejats, que necessitaven formació tècnica específica i que havia de ser donada al llarg d'aquests cinc anys (alcohol, til·làpia, piscifactoria, pinso, cacauet, formatges, artesanía, tècniques ecològiques en agricultura, etc.), és la causa de la poca efectivitat d'aquesta acció.

En la comunitat de Corazón, que es caracteritza per la intervenció de l'empresa minera en la qualitat de vida de la seva població a través de fons, sorprèn veure que, al contrari del que s'ha fet en matèria de salut, l'aposta d'aquesta companyia per l'educació ha estat gairebé inexistent.

La situació de les dones. Els àmbits en els quals s'ha analitzat i valorat la situació de la dona a la vall de Manduriacos són: el laboral, el de lideratge i l'educatiu-formatiu. En primer lloc, s'exposa la situació de gènere en l'àmbit laboral. De les dinàmiques realitzades es desprèn el fet que les dones són les principals beneficiades de la creació de nous llocs de treball, sempre que aquests funcionin (suposen la seva font d'ingressos familiars), ja que, al seu torn, també són les principals damnificades quan aquests no funcionen. No obstant això, encara que la incorporació laboral

de la dona és un fet palpable, la diferència dels rols tradicionals segons el gènere en moltes de les feines es continua mantenint. El següent quadre mostra aquests rols tradicionals:

<u>Tipus de treball</u>	<u>Gènere que el realitza</u>
Grans	Homes
Conduir	Homes (tant les camionetes com el camió)
Alcohol	Homes
Manipulació d'aliments (cacauet i tilàpia)	Dones
Atenció al turista	Dones
Neteja i cuina d'instal·lacions educatives	Dones
Artesania	Dones

En general, els llocs de treball que generen els tallers de la CTGV són equitatius quant al nombre de dones i homes que ocupen. S'aprecia clarament aquesta equitat en la proporció en la qual les dones ocupen el càrrec de coordinadores dels tallers (turisme, lufa, Casa de la Infantesa, cacauet, Paraíso, balancejat, tilàpia, llet i camió): de nou coordinadors, sis són dones (als tallers de turisme, lufa, Casa de la Infantesa, cacauet, llet i tilàpia). Tanmateix, hi ha determinades tasques que queden pràcticament restringides als homes per aquesta divisió tradicional de rols. És el cas de llocs de treball relacionats amb crèdits, piscifactories de tilàpia, lliurament de gra a Casa de l'Agricultor, lliurament de lufa com a matèria primera, etc. Aquestes tasques acostumen a estar ben pagades en comparació amb d'altres. Per això, en el cas que una dona aconsegueixi fer-se un espai en aquestes activitats (com, per exemple, el lliurament de cafè a la CTGV), el seu nivell de vida millora considerablement perquè el preu que paga la Casa de l'Agricultor és elevat.

En l'àmbit laboral, no s'han de passar per alt els rols dins de les activitats domèstiques, en les quals la dona continua sent la persona que les executa majoritàriament. Això provoca que les dones tinguin majors dificultats per abandonar la llar a causa de la càrrega de feina que això suposa. Per aquest motiu i pels llargs períodes de temps que comporten els desplaçaments a tota la vall, la possibilitat de participació de la dona en activitats fora de la seva zona disminueix. La Coordinadora de Mujeres de

Intag ha estès les seves campanyes per beneficiar les dones de Manduriacos.

Gràcies a la incorporació de la dona al món laboral fora de casa, el maltractament per raons de gènere ha adquirit una nova consciència. Mentre que la feina realitzada amb dones l'any 2002 reflectia que el maltractament es considerava un fet que responia a un problema i a un acte individual que no tenia solució, ara, en alguns casos, el maltractament s'assumeix com un problema col·lectiu i s'intenten buscar solucions per mitjà d'un grup "informal". També ha influït en aquesta conscienciació les capacitacions en autoestima. No obstant això, no sembla haver disminuït la conflictivitat a les llars ja que, en ocasions, elles continuen sent víctimes de maltractaments per part dels seus marits.

En segon lloc, la diferència de gènere als òrgans de presa de decisions és evident, encara que s'intenta que hi participin les dones perquè aquesta situació sigui més equitativa. En la CTGV, els òrgans de presa de decisió estan integrats majoritàriament per homes, si bé, cada dia que passa, les dones representen una part més important en aquests i augmenten la seva participació. L'any en què van començar els projectes de desenvolupament, en el CDA no hi havia cap dona i l'únic gerent que existia era un home. Ara, a l'acabament d'aquest estudi d'impacte, dues dones formen part de la Gerència Col·lectiva (en una proporció de dues de tres persones en total) i són tres les que participen en el CDA. Aquest fet es considera una fita.

A més d'aquestes incorporacions als òrgans de govern, s'ha intentat crear un grup de dones de Manduriacos per a una major participació i representació, però encara no té gaire clars els objectius de la seva constitució.

Dins dels òrgans de decisió, el tema del lideratge, com ja s'ha plantejat, suposa un dels problemes més rellevants en l'organització i gestió de la zona. La manca de lideratge també es manifesta en el tema de gènere a l'hora de coordinar actuacions. Malgrat que una dona de la zona es va capacitar a l'escola de líders de Cotacachi, mostrant una consciència per part de les dones que necessiten una líder, el mateix que va succeir amb el CDA va passar amb aquesta persona: ja no forma part de l'organització. Per tant, la formació no repercuteix en benefici de la regió. A aquesta manca

de lideratge de les dones, s'afegeix el fet que la dona que va destacar en la lluita per les escriptures de propietat de les terres, i que té un cert paper de lideratge dins de la CTGV, no és reconeguda per una gran part de les altres dones de l'organització.

Com ja s'ha especificat a l'indicador de *Capacitació/formació de la població de Manduriacos*, l'afany per aconseguir i assolir resultats directes de forma ràpida és un element característic d'aquesta realitat sociocultural. Val la pena destacar una frase del senyor Franco:¹⁶ "Hi ha gent que s'ha capacitat gràcies a la Corporación i, no havent-hi feina en la pròpia Corporación, se n'ha anat a altres llocs". Aquesta frase confirma que, de les capacitacions -entre altres de les accions dirigides a la població en general- n'hi ha deu que no van ser del tot orientades a satisfer demandes concretes de les pròpies activitats productives, sinó que més aviat responien, tot i que parcialment, a un altre afany de la CTGV: convertir-se en una distribuïdora universalista de serveis per a tota la població resident.

Les capacitacions i formacions en què participen les dones són molt variades i van des de l'autoestima als drets, passant per qüestions mediambientals, administratives, computacionals, de tractament de l'aigua, de construcció de piscines, de tècniques d'agricultura orgànica, de disseny de l'artesanía i de lideratge. Aquestes capacitacions, com s'ha assenyalat en l'apartat de formació, han complert sens dubte un paper de socialització i, en alguns casos, de millora de la situació de la dona per buscar feina fora de la zona. Cal recordar que són elles les que han contribuït a l'acostament entre organitzacions de la vall de Manduriacos per a una col·laboració conjunta en benefici de la regió.

Finalment, en aquest apartat es fa necessari exposar la contribució de la XCS amb les seves relacions amb la CTGV en la intervenció i participació de les dones en la vida política, econòmica i social de les comunitats. La XCS ha contribuït a enfortir la visió, tant per part dels homes com de les dones, que aquestes poden desenvolupar rols diferents dels tradicionals, així com generar ingressos familiars.

16 Extreta de l'entrevista gravada amb el senyor Franco com a part de les dinàmiques.

El paper de la Corporación Talleres del Gran Valle a la zona. Existeixen dos esdeveniments que marquen un abans i un després en l'actuació de la CTGV: la seva incorporació l'any 2006 al Consorcio Toisán, fet que mostra el seu canvi d'estratègies cap a una prioritització de les activitats agrícoles; i el posicionament cada vegada més clar contra la mineria (potser degut al fet que s'ha aguditzat la situació de conflicte a la zona i àrees limítrofes). Aquest posicionament no es comparteix de forma generalitzada. D'una banda, se li atribueix certa utilitat per aconseguir suport econòmic i polític per part de la XCS i per part de les altres organitzacions d'Intag (del Consorcio). De l'altra, es dubta sobre la seva conveniència per al treball local amb els habitants i amb les organitzacions presents a la vall. Aquesta controvèrsia apareix reflectida en els testimonis sobre la parcialitat de la Corporación, a la qual s'arriba a titllar de ser la causant de la divisió entre comunitats i famílies. El mateix passa amb el seu gradual acostament a la posició de defensa d'una agricultura ecològica.

A la Corporación se li reconeix parcialment el seu paper de suport a les millores d'infraestructures comunitàries, encara que quan deixa de realitzar-les perd credibilitat. Les explicacions que es donen a aquests canvis provenen de l'“interior” de la Corporación i se centren, d'alguna manera, en l'estratègia de dedicar-se més a la sostenibilitat dels projectes productius que als beneficis generals per a les comunitats.

Els projectes finançats des de l'exterior (per la XCS i l'ACDD) són els que determinen l'estratègia i el pla de treball de la Corporación (i no es dona la situació inversa). Per tant, a mesura que s'és cada vegada més exigent respecte al compliment de les previsions marcades a les formulacions dels projectes, es deixa menys marge a altres activitats complementàries (o principals) que amb una disponibilitat de diners es podrien realitzar amb fons externs en etapes anteriors. D'això es deriva que els projectes inicialment pensats per a un sosteniment general de la Corporación es converteixen en un “lligam” que cal fer viable a curt termini. Els terminis curts per a la rendibilitat (sostenibilitat) dels projectes productius són una iniciativa de la Corporación, probablement produïda per la pròpia cadena establerta per les normes de la cooperació internacional (XCS i ACDD). L'estratègia, d'una forma no totalment conscient per part del CDA, és diversificar les opcions d'activitats productives en lloc d'assentar-ne les iniciades.

D'aquí la percepció de l'absència de líders (o persones formades i capacitades per portar endavant aquestes activitats productives que requereixen experiència).

En tot això, és innegable la contribució de la CTGV per diferents mitjans: recerca de finançament (sobretot internacional), recerca de formadors, recerca de clients, organització de visites de turisme sostenible, visió de futur i plantejament estratègic, autonomia i/o independència de patrons, consciència sobre l'impacte de la mineria, organització, capacitat de gestió de projectes en benefici de la població, veu pròpia en relació amb la municipalitat, relació amb altres organitzacions de la zona, etc. Respecte a aquest últim punt, en allò que afecta més directament la sostenibilitat econòmica cal destacar la relació amb l'AACRI i el Consorcio Toisán. La CTGV té un acord amb l'AACRI per donar seguiment tècnic als agricultors de fesol, recolzar l'activitat del cafè i enfortir l'agricultura orgànica. A més, la Corporación està rebent suport del Consorcio a nivell tècnic (productiu i de comercialització) i a nivell polític.

Tècnicament, el Consorcio Toisán ofereix assessorament a la població de Manduriacos amb un enginyer agrònom. Segons assenyalava Nelson Betancourt: "Amb aquesta persona estem facilitant l'intercanvi d'experiències per vincular les dues zones (Manduriacos i Intag), enfortint l'activitat de fesol i cacauet, l'agricultura orgànica i la certificació orgànica, ampliant la producció amb arbres fruiters, etc."¹⁷ El Consorcio també promou els productes locals. Sonia Córdoba també afegeix referent a això: "Esperem que amb el Consorcio ens ajudem a valorar i consumir el que tenim i es pugui dinamitzar la comercialització dels productes cap a fora. Si no, són els intermediaris qui s'emporten els beneficis. "

D'altra banda, políticament, segons Sonia, "el Consorcio promou l'orgull camperol (els agricultors són els que donen de menjar als de la ciutat). (...) També, el conflicte ha impulsat la unió per a la lluita, ens ha ensenyat a organitzar-nos, planificar, negociar, donar poder de decisió a les bases, etc."¹⁸ Com diu Nelson, malgrat

17 Citació extreta de l'entrevista mantinguda amb Nelson Betancourt.

18 Extret de l'entrevista amb Sonia Córdoba a Apuela.

la distància i la dificultat de transport, "el paper de la CTGV en la mobilització d'Intag [i la seva participació en el Consorcio] és bo. Quan els companys han estat contactats al seu temps sempre han estat presents i disposats a tot". A més, el fet de pertànyer al cantó Cotacachi ha beneficiat molt el Consorcio i, més aviat indirectament, la CTGV. L'alcalde, Auki Tituaña, recolza considerablement les organitzacions locals i promou la participació ciutadana (i particularment el pressupost participatiu). Ha estat reconegut a nivell internacional i això ha atret bastants ONG i finançament extern.

Mereix un apartat diferenciat dins de la Corporación i en els canvis que ha viscut la vall el paper de Denis Laporta. Ha estat cofundador i principal dinamitzador de l'organització durant tota la seva existència, fins i tot després de deixar la seva implicació directa en aquesta. Sembla innegable que, malgrat no voler ser identificat amb la figura "típica" del cooperant, el fet de ser estranger li ha donat més poder de negociació a nivell nacional i internacional per aconseguir finançament, trobar clients, etc. Respecte a la sostenibilitat econòmica, el seu perfil professional empresarial ha fet que l'aspecte productiu (i en menor mesura, de comercialització) hagi estat l'aspecte central de la seva intervenció, almenys durant els primers anys, i en aquest sentit va orientar el seu lideratge.

Tornant a l'actuació de la Corporación i en relació amb el principal problema detectat, la inestabilitat de les fonts d'ingrés, el context es caracteritza per:

- Envel·liment de la població agrícola i tendència a emigrar (els joves volen millorar la seva vida, el seu estatus, dedicar-se a coses diferents. Només les dones s'hi estan quedant). A això s'afegeix una pressió de les explotacions mineres per desplaçar la població.
- L'estructura "patró-peó" (cultura molt arrelada, malgrat els avenços quant a propietat de terres, promoció de la participació per part del municipi, suport del sector ambiental, etc.) encara persisteix i la gent sotmesa al cacic té "por" de lliurar la producció a la CTGV. Es tracta d'una "por" relacionada amb el fet que la Corporación no pot comprar la producció al preu a què s'havia compromès;

d'una "por" de no saber sortir endavant per si sols, de manera autònoma. Malgrat que la Corporación s'ha presentat com una alternativa econòmica, el seu sistema d'organització no ha estat capaç de trencar aquest esquema de subordinació de classes, la qual cosa es relaciona amb la manca de líders. La formació de líders es dona simultàniament amb la consciència de superació de l'opressió de classes i amb opcions de formació per a això. Segons José Decoux, "qualsevol que té un projecte genera adulació i no participació. Les causes poden ser-ne moltes, una d'elles la manca de desenvolupament del sistema educatiu".¹⁹

- Desunió entre la població, especialment pel conflicte miner i, per tant, manca de solidaritat, de companyerisme i de compromís entre les persones (per exemple, per treballar a les *mingues*).
- De fet, aquests dos punts estan particularment relacionats. Com diu José Decoux: "Les empreses mineres han buscat el suport dels terratinents i l'han trobat. És una lluita de classes, ja que els terratinents tindrien tot l'interès en mantenir el camp no contaminat, però se senten amenaçats perquè els obrers no continuen callant-se. Per als patrons és una amenaça que la gent s'estigui capacitant. Com ho són les ONG que han arribat o que s'han creat aquí. Ens volen fer fora del país perquè volen treballar sense ulls que els vigilin".
- Dificultat per moure's i traslladar productes per la precarietat de les comunicacions per carretera (alt cost del noli).
- Precarietat de serveis (electricitat, llum, telèfon...).
- Inestabilitat en la productivitat per les inclemències del temps i les plagues.
- Competència per l'arribada de venedors de fora.

19 Citació textual de l'entrevista amb José Decoux.

- Escassa demanda local. Segons el senyor Franco, localment només es consumeix un 15 o 20% de la producció.
- Escàs i inestable mercat nacional i internacional.
- Baix preu de mercat dels productes. Competència amb els productes de Colòmbia.
- Manca de suport del govern, abandonament.

De fet, l'arribada de nous venedors ambulants a les comunitats, ja que es pot associar a l'augment del poder adquisitiu dels habitants i a la millora de les vies de comunicació, es pot entendre que ha estat en part conseqüència dels projectes realitzats i que, si bé no va ser inicialment considerat ni com a benefici (més oferta i proximitat) ni com a amenaça (competència), podria haver-se previst. Segons el senyor Franco, "s'ha pensat vendre els nostres productes a aquests venedors ambulants, però n'hi ha poques possibilitats. Només la panela pot sortir".

De forma similar, és innegable que la CTGV ha contribuït a l'esmentada polarització de la població en relació amb la mineria, al crear consciència sobre la problemàtica i, sobretot, al posicionar-se. Segons Hernán Pereira, del Consorcio Toisán, igual que a l'AACRI, alguns socis han estat expulsats de l'organització per "haver-se deixat comprar les consciències" per la mineria. Dins del Consorcio, potser la posició de la DECOIN és la més radical. Citem aquí paraules textuais de Silvia Quilombango, presidenta de la DECOIN, segons la qual el posicionament de la CTGV era imprescindible i ha estat positiu: "Et donem una oportunitat si estàs posicionat contra la mineria. [A través del Frente de Lucha por la Vida], la DECOIN va pressionar la Corporación perquè es posicionés davant la lluita antiminera i es comprometés. (...) Abans hi havia només treballadors, eren solament empleats. Ara, hi ha gent compromesa. El revés que ha sofert la Corporación ha permès una neteja interna. (...) S'han reduït els membres del CDA, però els que queden ara estan conscienciats sobre com és de negativa l'activitat minera, una activitat extractiva. Els que hi eren abans eren a la Corporación per un mensual. (...) Però encara manca conscienciació a la Corporación. Les alternatives econòmiques, els projectes estan bé, però és

necessari crear consciència, apropiació i valoració dels projectes. A la llarga es perdran per la contaminació si no s'intervé. Els que prenen decisions, aquells que són al capdavant, han de ser-ne absolutament conscients. La neutralitat no és una característica que ha d'estar present a la direcció de la Corporación o altres organitzacions. (...) L'empresa minera ha perdut forces perquè s'estan evidenciant els problemes que genera l'activitat extractiva. La Corporación haurà d'estar preparada per acollir la gent que s'està despenjant de l'activitat minera".²⁰ Una visió oposada seria la de José Decoux: "La Corporación s'ha posicionat clarament en la lluita antiminera. No ho hauria d'haver fet. La seva obligació era oferir alternatives econòmiques. (...) La Corporación hauria d'haver unificat, no dividir". Segons ell, també això forma part de la lluita de classes: "La Corporación va ser utilitzada per dividir les comunitats".²¹ De qualsevol manera, respecte al paper atribuïble més o menys directament a la CTGV, trobem que, malgrat els avenços, disposa encara de poc lideratge i insuficient capacitat tècnica i de gestió. Vegem-ho punt per punt.

En relació amb la capacitat de lideratge, bona part de la població no sent la CTGV ni els projectes executats com una cosa seva (manca d'apropiació), la qual cosa, juntament amb la desmotivació mencionada més amunt, implica manca de compromís, lleialtat, responsabilitat i, en definitiva, manca de participació i cohesió en la CTGV (que es reflecteix en aspectes com la impuntualitat. Com algú va dir en el taller de Paraíso: "No tothom assisteix a les reunions ni dóna les aportacions necessàries per a gestions. Aquestes estan aturades per manca de diners"). Encara que, de fet, cal reconèixer que sembla que això també passa en altres institucions pels motius esmentats en el context. A més, el doctor Rivera ens recorda que "quan estaven plens de projectes era un orgull pertànyer a la Corporación, però ara no funciona i ja no dóna estatus, sinó una mica de vergonya perquè s'han defraudat totes les expectatives allà posades. Ara hi ha èxits molt mínims que no causen un impacte. Ara són necessàries coses a curt termini per evitar que la gent se'n vagi. La gent no espera.

20 Extret literalment de l'entrevista a Silvia Quilombango.

21 Citació literal de l'entrevista amb José Decoux.

Vol ja".²² Si hi afegim sospites de malversació i mala gestió dels fons, la desconfiança augmenta (pèrdua de credibilitat). En qualsevol cas, les coses negatives es creuen abans que les positives. Algunes d'aquestes sospites són certament infundades, resultat de crítiques per part dels partidaris de la mineria i de l'AJAPE, però d'altres són conseqüència previsible de la manca de transparència o, almenys, de comunicació insuficient entre la població. Com algú va dir en un dels tallers en les comunitats: "És necessària més participació en la CTGV per controlar millor la gestió i que uns pocs no se'n sentin amos".

En altres paraules, d'una banda, manca de divulgació i visibilitat dels èxits perquè la gent els valori. D'altra banda, manca d'informació sobre les dificultats perquè la població pugui comprendre la situació i passar a l'acció. En paraules del senyor Franco: "La gent vol informació. No sap per què s'han paralytitzat les fàbriques, no se sap si per problemes de gestió de diners, terminis, comandes, etc. La gent no sap [tampoc] per què se'n va anar el Denis".²³ Segons José Decoux, a més, "hi ha hagut falta de consulta als propis beneficiaris. (...) No hi ha participació des del principi. Les organitzacions locals no hi estan acudint. No hi ha consultes a les organitzacions". Aquesta manca de motivació i compromís i, per tant, de lideratge és especialment notòria en el CDA, en el qual han disminuït els membres i, avui en dia (sense Denis Laporta) és feble. A més, manca comunicació entre ells i, sobretot, amb la Gerència, que és qui coneix i gestiona els aspectes més econòmics. Val la pena esmentar aquí l'opinió del doctor Rivera sobre les mancances del Consell: "Només s'escolta el senyor Chuquimarca i el senyor Mina. La resta hi és present, però les seves idees són molt bàsiques. No contribueixen a la fortaleza del Consell. Va sortir-se'n gent molt bona (la senyora Vilma i el senyor Gustavo) per qüestions de temps. Ells tenen iniciativa econòmica i comercial i podien haver donat una mica més de llum. El senyor Chuquimarca té bones intencions i el senyor Mina igual, però van arribar fins allà i ja no avancen més. Cal buscar el mecanisme per alimentar-lo. Una altra forma de selecció, gent nova, persones joves. El Consell sense un bon

22 Citació literal de l'entrevista amb el doctor Rivera.

23 Extracció de l'entrevista amb el senyor Franco.

gerent no té sentit”.²⁴ Durant el taller amb la Gerència, es va dir a més que manquen suport, incentius i premis entre companys com a forma de reconeixement (no necessàriament econòmic). Respecte al senyor Franco, president de la CTGV, el seu lideratge i respecte és considerable (especialment a la seva comunitat) i és una persona responsable. Ell mateix va dir: “Sóc president de la Corporación i la represento en qualsevol àmbit, en les situacions bones i en les dolentes Si m’ho diuen amb anticipació, compleixo”. Tanmateix, el seu càrrec no serà vigent per gaire temps més i no es perfilen gaires persones capaces de substituir-lo. A tot això, cal afegir conflictes personals i, per tant, algunes crítiques infundades i discriminacions que afecten l’organització i generen confusió sobre les arrels dels problemes.

Respecte al cas concret de la Gerència, el doctor Rivera considera que (s’oculta el nom) va fomentar una espècie de nepotisme (xarxa de familiaritat, relacions amb empleades, etc.): “Va començar a haver-hi moltes persones del mateix ambient. Sempre li vaig dir al Denis que calia alimentar la Corporación amb més persones, fins i tot a dalt. (...) L’endogàmia i el nepotisme dificulten la relació entre iguals. Cal recompondre una certa jerarquia i atribuir les funcions a cadascú. Toca prendre decisions arriscades. En cap de les reunions a les quals jo vaig assistir he vist que se solucio-nin problemes. (...) Denis és una excel·lent persona, però confia massa en la gent i jo sé que gran part de la gent el va defraudar. En l’amistat i en tot. Van començar a combatre’l i sabien on fer-li mal. Potser a un altre nivell la gent pot respondre-li, però aquí, pel seu nivell de preparació i per la seva crisi familiar, la gent no té solvència ni capacitat per redreçar les coses. Es necessita una persona per posar ordre. (...) La senyora Carmen és molt bona senyora, però es posa en problemes domèstics i, en comptes d’ajuntar, rebutja certes persones. S’hauria de limitar el seu rol: «Aquesta és la seva funció i vostè no se n’atribueixi més. Aquí dins no hi juguen els enrenous de fora». Però es barreja tot molt. Som en un poble i és molt difícil d’evitar-ho. Aquest també seria el rol del gerent. Ubicar la gent al seu lloc per no causar danys”. Val la pena esmentar aquí, a més, un parell de comentaris que van sortir en el taller amb la Gerència: “Alguns habitants volen que se’ls regali pel fet de tenir un logotip”. Per part de Denis Laporta:

24 Citació textual de l’entrevista amb el doctor Rivera

"No ha de pensar-se que la CTGV simplement compra [els productes] i deixar-se si paga malament". Sembla doncs que hi ha una visió assistencialista entre les comunitats, que l'arribada de finançament extern és suficient perquè s'arreglin les coses i que la CTGV és una cosa aliena. També Sonia Córdoba, del Consorcio Toisán, va fer comentaris sobre això: "Cal tenir clar que els projectes productius no són per fer ric a ningú sinó per sobreviure. Cal tenir clar que depenem d'un mercat gran i inestable". Segons Denis Laporta, s'ha fet molta feina per canviar aquesta percepció i fer que la gent se senti responsable i actui, però potser és difícil introduir aquesta percepció en una població que porta molts anys sota la submissió a un cacic, sense ser propietària del seu desenvolupament. Potser no s'ha aconseguit canviar aquest patró de comportament.

A nivell tècnic, podríem dividir les causes de la debilitat de la CTGV en aspectes de comercialització i aspectes de productivitat. D'una banda, respecte a la comercialització, amb el temps la CTGV és cada vegada més conscient de les limitacions del context però, potser, no s'assumeixen tant les limitacions pròpies de la CTGV:

- Cal diversificar clients. Segons CAMARI, del que comercialitzen produït per la GCTV, la XCS representa un 25% de les vendes. De fet, segons CAMARI, la CTGV s'ha tancat en un cert segment de mercat (el del comerç just) i s'hauria d'obrir a altres àmbits.
- Diversificar el consum local. Segons Sonia Córdoba, "és necessari diversificar els productes de consum, aprofitant que la terra que tenim aquí ens dóna de tot. Només mengem iuca, plàtan i fesol".
- Enfortir el mercat local. Segons CAMARI, més del 90% de la producció de la CTGV és per al mercat extern i a les botigues solidàries ja gairebé no se'n ven.
- Explotar les sinergies que poden oferir organitzacions com CAMARI. Segons aquesta, la CTGV no ha sol·licitat el seu ajut perquè pensa que és un procés molt seu, vol convertir-se en un referent.

- Diversificar els productes per vendre i centrar-se en aquells amb més sortida. Segons CAMARI, a la part artesanal hi ha coses interessants, però cal canviar la lufa i pensar en altres productes.
- Coordinar la producció amb les comandes.
- Millorar la divulgació. La pàgina web no està actualitzada.
- Prendre mesures per evitar retards i fins i tot incompliments a l'hora de servir els productes o emetre les factures.

En aquest punt cal esmentar que, segons CAMARI, la XCS fa comandes disperses, per parts i no sempre a través d'ells sinó directament a la CTGV, la qual cosa impedeix els avantatges de les vendes a l'engròs i genera confusió. En aquest sentit, la CTGV ha vist la necessitat de disposar d'una persona per enfortir les xarxes de comercialització (disposa d'una persona finançada per la CTGV més una del Consorcio Toisán) per buscar nous clients, encara que queda molt per fer.

D'altra banda, respecte a la productivitat, com CAMARI detecta, ha augmentat la qualitat però no tant la quantitat que, a més, és encara molt inestable. En alguns casos no s'ha pogut proveir la demanda, la qual cosa té conseqüències fatals en el mercat perquè trobar nous clients és tan important com mantenir-los i, si hi ha ruptures d'estoc, el risc de perdre clients és enorme. Per exemple, citant textualment, "CAMARI podria vendre tilàpia, però fins ara no n'hi ha. Tampoc licors, malgrat que els vam ajudar amb el registre de marca. En el cas del fesol, es va haver d'incomplir una comanda important".

Considerem que en agricultura i aquicultura manca monitoratge, prevenció, conscienciació i, sobretot, assessorament continuat, especialment per disminuir els efectes de les plagues o malalties, sembrar i collir en l'època adequada. Com algú va dir en una de les dinàmiques, "no n'hi ha prou amb tenir llavors per sembrar. És necessari saber com i quan fer-ho". A més, com va assenyalar Nelson Betancourt del Consorcio Toisán, "després de la formació, hi ha hagut interès dels productors en anar capacitant-se en

altres àrees: com gestionar econòmicament la finca, com gestionar els crèdits amb els bancs, etc. Moltes vegades necessiten una inversió i acaben hipotecant-se perquè no coneixen el tipus d'interès aplicat". També, al taller de lufa, com una dona va fer notar, "una guarderia permetria augmentar el rendiment del treball perquè les mares estarien més lliures i tranquil·les i s'evitaria el risc que els nens estiguessin jugant entre les màquines".

José Decoux fa diverses observacions addicionals que considerem importants i rellevants per a aquest estudi:

Primera: "Hi ha poques coses funcionant (...), [aparentment per l'absència de mercat] però porto dos anys esperant per comprar [en relació amb la fàbrica de balancejat]".

Segona: "Si hi hagués hagut un projecte que funcionés es podia haver demanat una carretera".

Tercera: en relació amb la fàbrica de tilàpia de Río Verde: "No entenc com s'ha pogut construir allà, sabent que la mina és a dalt i contamina l'aigua. Denis va preparar un encès article per al diari d'Intag sobre la mina i com aquesta contaminava la fàbrica de tilàpia. (...). Sembla ser que haver ubicat la fàbrica justament allà tenia l'objectiu d'aturar l'activitat minera".

Quarta: "S'han diluït molt els esforços, caldria haver concentrat més els projectes en un o dos en lloc de multiplicar totes aquestes experiències".

Finalment, referent a la capacitat de gestió, es detecta, malgrat que les dades disponibles són incompletes, que han disminuït els ingressos i que, en canvi, els costos fixos han augmentat, la qual cosa en part explica els retards en el pagament dels salaris (mensuals) als empleats o del pagament del gra lliurat. Alguns fan acusacions de mala administració i fins i tot de malversació de fons, però el que es pot assegurar és que, com molts reconeixen, en la CTGV manca coordinació i personal professionalitzat. Tant des de dins com des de fora de l'organització, es fa evident la manca de planificació. Com diu CAMARI: "No hi ha un concepte de cadena integral. Es necessiten processos més clars". I com diu Sonia Córdoba: "És necessari un pla estratègic per fer front a la complexitat de la problemàtica (diferents nivells: econòmic, social, físic, legal, etc.)".

En relació amb les capacitats, manca formació i personal professionalitzat. El personal contractat ha de ser apte per a la funció assignada (especialment en el cas de la Gerència) i la Corporación ha de poder recórrer a assessorament extern quan sigui necessari. Es va dir en el taller amb la Gerència que hi ha "manca de seguiment del Consell als tallers des del punt de vista econòmic (si perden o guanyen) i que hi ha projectes, però sense els estudis de necessitat previs".²⁵ A més, el senyor Franco va assenyalar: "Que alguns rebin salaris sense que el projecte sigui rendible és un problema per a la Corporación i per al Consell". Pel que fa a això, va especificar: "Els estatuts parlen de socis, però no som socis, som administradors. No podem dir-nos socis perquè no hem fet la nostra aportació".

Potser contribuiria a millorar les coses una aportació, fins i tot simbòlica, de cada membre, entenent que com diu el senyor Franco, d'una manera o d'una altra tots es beneficien de la Corporación. A més, com assenyala el doctor Rivera: "Si el senyor Chuquimarca se'n va, a qui s'hi posa? Jo no veig més gent. Cal enriquir els nivells de decisió. Hi ha gent vàlida a la qual mai no s'hi ha convidat". És necessari que hi hagi alternança. Continua afegint: "En el Consell fa falta fortalesa d'idees i de criteris. (...) S'ha de fer un Consell molt sòlid, pensant, fort i convençut del que està fent, però per a això hem de donar un lleuger indicador d'avenços i resultats. Alguna de les indústries ha de tenir un impacte perquè ens reflectim en això". El doctor Rivera afegeix: "(...) el personal ha de formar-se per perdre la por a l'administració. Manca capacitat gerencial. L'administració és el que és bàsic. Jo estava a les reunions i eren buides: només es tractaven coses simples, domèstiques. Aquestes reunions no contribuïen a gaire i ocupaven molt temps (eren molt freqüents). Com a formació està molt bé, però si ens posem a competir cal eficiència. Pel que fa avui en dia, la Gerència Col·lectiva és una solució d'emergència. No són les persones adequades. Per a aquest lloc cal algú que sàpiga de gerència. Gerenciar és una cosa molt dinàmica. És el cap de tot.

25 En la presentació de les conclusions preliminars davant del Consell d'Administració de la CTGV de setembre del 2008, aquest continua sent un problema sense resoldre. "No sabem si les fàbriques perden o guanyen".

Lògicament tindrà enemics per totes bandes, però aquest és el seu paper. Un gerent no ha de ser cec. Ha de demanar ajuts”.²⁶

Un altre punt a tenir en compte és la relació de la Corporación amb altres organitzacions. Segons Sonia Córdoba, la Corporación sempre ha estat present i representada a les activitats de mobilització d’Intag, però no de forma molt activa. Per a José Decoux, respecte al turisme, la CTGV hauria d’haver potenciat el Comitè de Turisme del Municipi, que ja estava constituït, però “la Corporación i la Xarxa estaven en desacord sobre portar turistes de tot arreu. Només volien turistes de Sodepau. (...). Mai s’ha sol·licitat capacitat a l’associació Los Cedros, que sí que està preparada per a això. En general, cal treballar amb altres organitzacions locals. No hem d’estar separats en salut, turisme, etc.”.

El paper de la Xarxa de Consum Solidari a la regió. Respecte al paper de la XCS en tot això, ens sembla que alguns comentaris que va fer Sonia Córdoba²⁷ (expresidenta i actual assessora de l’organització Coordinadora de Mujeres de Intag) van ser molt apropiats i il·lustren la forma d’actuar de la XCS.

D’una banda, especifica l’actuació general de l’organització: “La Xarxa és respectuosa amb l’autonomia i els criteris de les organitzacions locals. (...) En el passat vam tenir problemes amb organitzacions com Ajuda en Acció, perquè s’apropriaven dels projectes sense prendre en consideració la població. (...) Algunes de les ONG estrangeres han tendit a imposar la seva visió. Per exemple, fa alguns anys, Rainforest, WWF i d’altres volien fer un corredor ecològic en contra de l’opinió dels habitants. Ara, som els actors d’aquí els que decidim i cap financer internacional no decideix per nosaltres. (...) [La Xarxa simplement] suposa un complement per assegurar mercat als productes locals de comerç just”.

D’altra banda, respecte a la presència de viatgers i cooperants de la XCS: “Ha estat positiva [perquè] a diferència de voluntaris anteriors (majoritàriament dels Estats Units), amb qui hi havia

26 En finalitzar el treball de camp fase d’aquest estudi l’octubre del 2006, el doctor Rivera va assumir la gerència per iniciativa de la Xarxa. Va dimitir al cap d’un any.

27 Citacions extretes de l’entrevista amb Sonia Córdoba a la comunitat d’Apuela.

problemes de llengua, formació, etc., els que arriben de la Xarxa (com la Núria) tenen ganes de fer coses, són molt col·laboradors i no suposen una càrrega sinó, al contrari, un gran ajut”.

Sens dubte, en els aspectes econòmics, la XCS ha estat clau perquè la CTGV pugui accedir a fons internacionals ja que ha donat a conèixer i ha comercialitzat els seus productes a nivell internacional, ha organitzat grups de turisme sostenible i ha facilitat el contacte i la visita d'experts en temes concrets (productius, de comercialització, etc.).

Bona part del finançament rebut per part de la CTGV per als projectes s'ha aconseguit a través de la XCS i la major part dels productes es comercialitzen a través de la mateixa. Concretament, en relació amb l'origen del finançament, segons Denis Laporta, les aportacions de l'ACCD (rebudes a través de la XCS) han representat un 60% de les accions tècniques [agricultura, piscicultura, etc.] i un 30% de les polítiques o organitzatives (lideratge organitzatiu, gènere, etc.). De la resta de les aportacions a l'àmbit tècnic, el 25% és internacional i el 15% nacional; i a l'àmbit polític, el 30% restant és internacional i el 40% nacional. No obstant això, hi ha un altre finançament internacional en menor mesura, com és el cas, entre d'altres, de la GTZ i d'alguna entitat francesa; i un altre de nacional procedent del municipi, de l'Assemblea d'Unitat Cantonal (a través dels pressupostos participatius),²⁸ de la DECOIN o procedents del voluntariat (com és el cas d'alguna universitat).

No obstant això, sembla que la tasca de la XCS no és coneguda per tothom a la regió, com ho mostren les declaracions de José Decoux: “No tinc coneixement de la Xarxa. He vist alguns papers a l'oficina de la Corporación, no sé si són catalans. (...) Què és exactament la Xarxa? Compra productes i els ven a Espanya, a les botigues de comerç just? Està funcionant?”.²⁹ Això ens fa replantejar-nos fins a quin punt ha de ser coneguda la XCS en aquesta zona o si tot el protagonisme ha de recaure sobre la

28 Com es va explicar en la introducció, el procés participatiu també inclou els pressupostos comunals. Per tant, la decisió de la seva aplicació és conjunta.

29 Citacions textuais extretes de l'entrevista que es va mantenir amb José Decoux.

CTGV. La XCS, al mateix temps que facilita i impulsa la coordinació i inclusió de la CTGV amb la resta d'organitzacions del cantó, s'anticipa a aquesta coordinació amb l'objectiu de reduir l'aïllament de la Corporación però simultàniament deixant-li poc marge per a la seva pròpia iniciativa.

A més, la XCS estimula la consolidació de la Corporación creant expectatives, amb el finançament i la compra i venda de productes de comerç just. Tanmateix, crea expectatives excessives respecte al comerç just perquè no garanteix la continuïtat en les comandes, les estratègies que planteja no contempen especificacions de gènere, no contrasta la viabilitat de les propostes productives i força la presa de posició de la Corporación en la lluita minera. Referent al comerç just, és necessari assenyalar que la XCS ha donat una nova visió dels conceptes que el conformen. Finalment, la XCS, com es va avançar a l'apartat de *Situació de la dona*, ha contribuït a la participació i visualització de les dones en tasques que no formen part dels rols tradicionals esbiaixats per gèneres.

El paper de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament. En el cas de l'ACCD, ve percebuda com molt allunyada de la zona i la seva visibilitat és escassa. La seva presència a la fase del treball de camp a l'Equador el 2006 és probablement el moment on s'ha pogut constatar objectivament el paper d'aquest organisme. Un dels aspectes que més es valoren de l'ACCD és el de fer explícits els valors que conformen la cooperació internacional que promou. En qualsevol cas, els habitants de la vall desconeixen el mecanisme de la cooperació internacional.

ÚLTIMES CONSIDERACIONS I ALGUNA RECOMANACIÓ

Per realitzar projectes productius que vulguin assolir resultats de rendibilitat a curt termini és necessari que l'organització local tingui la capacitat, l'experiència i els coneixements demostrables. Els estudis previs de viabilitat no sempre reflecteixen que aquests elements existeixin. S'aconsella assegurar-se *in situ* que així sigui.

Un altre element que cal tenir en compte és que les especificitats culturals pròpies de les realitats on es vol intervenir no són modificables en terminis tan curts com són la durada dels projectes,

que ve predefinida pel tipus de finançament existent en aquest moment en la realitat de l'AOD a l'estat espanyol. Plantejar-se rendibilitats a un o dos anys només produeix expectatives entre la població local que inevitablement no es poden complir.

A més, davant de realitats socioeconòmiques de pobresa com la que hem estudiat, aquest és un element de crucial importància ja que, davant de necessitats vitals no cobertes, la seva resolució en el termini més curt possible és un imperatiu dels pobladors que les pateixen. Oferir solucions que només molt parcialment aconseguen satisfer-les representa un risc que, sens dubte, han assumit la XCS i la pròpia CTGV.

Per tant, el model de cooperació que la XCS ha desenvolupat durant aquests anys no s'ajusta a organitzacions locals d'incipient formació i amb habilitats no tan àmplies i diverses com han estat les diferents propostes productives posades en marxa.

Després d'aquests anys, la CTGV ha après i ha sabut mantenir-se en el temps i reconduir els seus objectius, i s'ha centrat en poques iniciatives productives en les quals l'habilitat col·lectiva es va aconseguir construir.

VALORACIÓ DEL PROPI PROCÉS D'ESTUDI D'IMPACTE

Les entitats que hem participat en l'estudi d'impacte el valorem globalment com a positiu. El propi procés ens ha permès adquirir una visió en profunditat de les transformacions que les nostres intervencions han possibilitat en un entorn molt concret. No sempre ha estat fàcil valorar aquestes transformacions com a positives o negatives.

El fet que en el propi estudi s'impliqués l'organització local a través de la qual s'han executat els projectes, malgrat que de vegades ha alentit el procés, el valorem com a molt positiu ja que ha estat una eina d'aprenentatge per a ells i ha permès una reflexió molt més en profunditat.

Malgrat que el procés s'ha dilatat en el temps més del que havíem previst inicialment, això ens ha permès constatar que les conclusions obtingudes continuen tenint vigència.

Creiem que el propi procés ha estat un instrument eficaç de reflexió i aprenentatge per a totes les parts implicades. Aprenentatge que s'ha donat tant de manera individual com de forma col·lectiva gràcies a les discussions o debats mantinguts per arribar a un consens en les conclusions. Ha estat interessant contrastar els punts de vista del finançador, l'ONG sol·licitant i la contrapart local.

ANNEX 1:

TÈCNICA GRUPAL NOMINAL (TGN):

Principals aspectes en la preparació del procés:

- Taules individuals en forma de lletra U de 6 o 7 participants i 1 dirigent per taula;
- Rotafolis a cada taula per recollir les diferents idees del grup;
- Estris;
- Papers perquè cada membre de la reunió pugui escriure

Passos:

1) Que cada membre escrigui les seves idees de forma clara i individual, silenciosament.

-Que els diferents membres no parlin entre ells durant el temps en què escriuen les seves idees en paper;

-5 minuts de temps;

-Presentar cada pregunta per escrit;

-Evitar aclariments sobre les preguntes.

2) Registrar les idees del grup al rotafolis.

-Se li va demanant una idea a cada membre del grup;

-Important: despersonalitzar les idees;

-Registrar les idees amb les mateixes paraules que esmenti cada membre;

-Escriure les idees resumides en poques paraules:

-No repetir idees;

-Una vegada que tota la llista d'idees creada pel grup estigui recollida en la pissarra de discussió, que tota ella estigui a la vista del grup. La llista és un esquema despersonalitzat de les idees del grup.

3) Discutir cada idea per tanda.

-Breu període per discutir cada una de les idees de la pissarra;

-Es llegeix el concepte i es pregunta sobre:

-Dubtes

-Aclariments

-Expressions d'acord o desacord

Una vegada discutida una idea es passa a la següent;

- Objectiu principal: aclariment de cada idea;

-Discutir tots els conceptes; no concentrar-se en cap en particular o descuidar-ne d'altres;

-L'aclariment ha de ser una tasca del grup i no de cada membre cap a la seva idea o concepte;

4) Vot preliminar sobre la importància dels conceptes.

-Després de l'aclariment, els membres del grup coneixeran el sentit de cada concepte;

-El grup ha d'escollir les idees més importants;

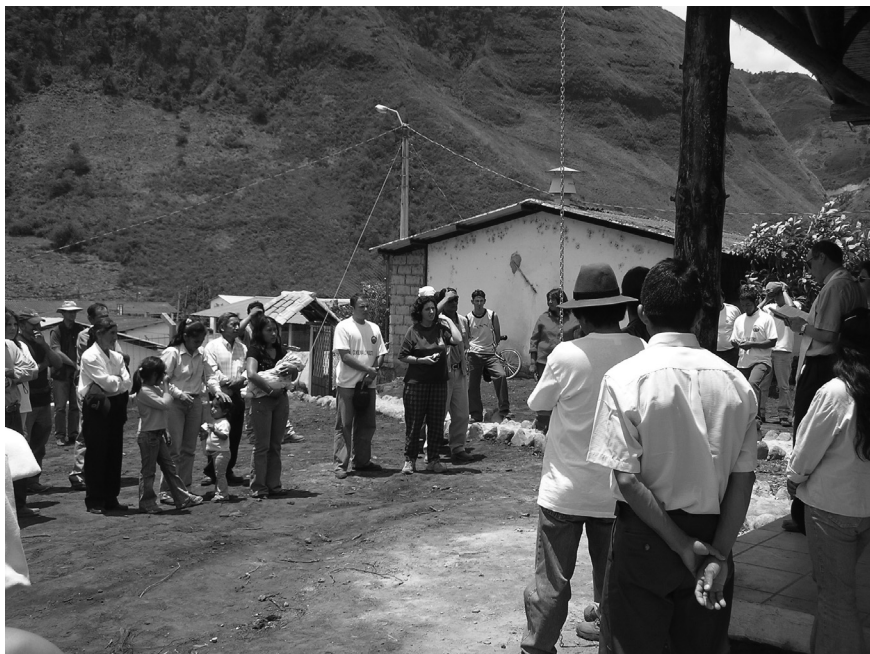
-Expressió dels judicis individuals en forma numèrica;

-Ordenació dels conceptes per categories.

Descripció del pas:

- Se li dóna a cada membre del grup uns papers de 7,5 cm x 2,5 cm (la quantitat de papers depèn de la quantitat d'idees que es desitgen seleccionar);
- Que els membres escriguin en cada paper els conceptes que considerin més importants dels recollits al rotafolis (cada concepte en una targeta);
- S'ha de posar en cada targeta el número i una frase que identifiqui el concepte;
- Ordenar aquests conceptes segons l'ordre i importància que li assigni cada membre del grup;
- Que cada membre vegi totes les targetes alhora i vagi ordenant-les segons la importància i donant-li el valor corresponent a cadascuna (per exemple: que li doni el valor 5 al concepte més important, 4 al segon, etc.);
- Que cada membre reexamini la seva ordenació;
- Després, el dirigent ha de reunir totes les targetes del grup i barrejar-les (per mantenir l'anonimat);
- S'escrui en la pissarra la quantitat de números corresponents a la quantitat d'idees generades pel grup;
- Se li demana a un membre del grup (donant-li les targetes) que llegeixi el número de cada concepte i el valor que se li ha assignat en cada targeta.

BIBLIOGRAFIA

ANDRADE FRICH, A. *Evaluación del Impacto Social*. Ed. Universidad Iberoamericana. Mèxic, 2006.

BETANCOURT GARCIA, M. *Planeación y Participación. Construyendo la Democracia Local*. Vol I i II. ISMAC. Bogotá D.C., 2001.

CERNEA, M.M. *Coordinación, prefacio y notas. Primero la gente. Variables sociológicas en el desarrollo rural*. Ed. Fondo de Cultura Económica/Economía Contemporánea. Mèxic, 1995.

CIDOB. *Informe de evaluación de proyectos de desarrollo de la Xarxa de Consum Solidari*. CIDOB. Febrer 2007.

DIVERSOS AUTORS. *Sistematización de experiencias. Propuesta y debates*. Revista *Aportes*, n. 57, juny 2004. Ed. Dimensión Educativa. Bogotá, D.C.

GENERALITAT DE CATALUNYA. *Llei de cooperació al desenvolupament*. Generalitat de Catalunya. Febrer 2002.

INTRAC. *Seguimiento y evaluación del empoderamiento*. Novembre 1999.

KAPLUNG, P. *La investigación: una herramienta para orientar caminos en el trabajo comunitario. Guía práctica para animadores culturales y gente interesada en realizar diagnósticos locales*. Geografía Viva. Caracas, 1994.

ORDUNA, J. O.N.G. *Las mentiras de la ayuda*. SUR Editores. Quito, 2005.

OSPINA, P. *En las fisuras del poder, movimiento indígena, cambio social y gobiernos locales*. CLACSO, Instituto de Estudios Ecuatorianos. Quito, 2006.

SODEPAZ. *Dossier: Resistencia a la minería en Intag (Cotacachi, Ecuador)*. Setembre 2005. <http://www.sodepaz.org/intag/dossierIntag.pdf>

XARXA. *Formulació de projectes i informes finals*. Diversos anys.

XAVIER MONTAGUT · ESTHER VIVAS

Del **campo** al plato

Los circuitos de producción y distribución de alimentos

301 Icaria Antrazyt

Pedídos a: xarxaconsum@pangea.org